

Miljökonsekvensbeskrivning

MÜNCHENBRYGGERIET, DEL AV LUDVIGSBERG 3

Samrådshandling

2025-04-04

Uppdrag: 316908 MKB dp Ludvigsberg 3
Titel på rapport: MKB Münchenbryggeriet, del av Ludvigsberg 3
Status: Samrådshandling
Datum: 2025-04-04

Medverkande

Beställare: AFA Fastigheter
Kontaktperson: Christian Persson
Konsult: Tyréns AB
MKB-samordnare: Elin Norman
Handläggare: Martin Lagergren, bebyggelseantikvarie
Jennifer Magnusson, bebyggelseantikvarie
Kvalitetsgranskare: Ylva Nilsson

Sammanfattning

Stockholms stad har tagit fram förslag till ny detaljplan för området kring Münchenbryggeriet, del av fastigheten Ludvigsberg 3 belägen på Södermalm i Stockholm. Syftet med den nya detaljplanen är att möjliggöra ny bebyggelse på del av fastigheten. Planen uppskattas kunna möjliggöra cirka 120 nya bostäder fördelade på flera olika huskroppar med centrumverksamhet i bottenvåningarna. Syftet är också att stärka offentliga kopplingar och stråk inom planområdet. Planen ska möjliggöra en hänsynsfull aktivering och långsiktig utveckling av de befintliga kulturmiljöklassade byggnaderna samt en respektfull stadsförtätning.

Inom planområdet ligger Münchenbryggeriet, ett av de mer välkända industriminnena i Stockholm. Planområdets närhet karaktäriseras av kulturmiljö, parkmiljö, vattenmiljö och bostäder. Planområdet ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården, Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115].

I samråd med länsstyrelsen har planförslagets betydande miljöaspekt bedömts vara påverkan på kulturmiljö.

Under planprocessen har ett flertal alternativ från olika arkitektkontor studerats och utvärderats med tonvikt på hänsyn till kulturmiljö. Det förslag som nu är aktuellt har slutligen valts utifrån nivån på gestaltning och egenskaper gällande att skapa en attraktiv platsbildning och samhörighet med omgivningarna.

Kulturmiljö

Münchenbryggeriet består av utbyggnader från flera olika tidsperioder. Till bryggerimiljön och i direkt anslutning till planområdet hör även ångpannecentralen med tillhörande skorsten. Sammanbyggd med ångpannecentralen ligger Smedjan från 1890-talet. Inom planområdet, ligger även f.d. Ludvigsbergs gjuteri och mekaniska verkstad, en av Stockholms mer betydelsefulla industriverkstäder med bevarade verkstads- och gjuteribyggnader från 1850-1890-talet. Verkstadsbebyggelsen är sammanbyggd med bryggeribyggnaden men utgör samtidigt en samlad och egen avgränsad miljö med kringbyggda volymer i en lägre skala.

Disponentvillan inom Ludvigsberg 4, belägen utanför planområdet, utgör med sitt upphöjda läge en egen enklav i den före detta industrimiljön.

Detaljplanens påverkan avseende kulturmiljövården har analyserats utifrån definierade uttryck och motiv för riksintresset för kulturmiljövården, men även med utgångspunkt från plan- och bygglagen (PBL).

Flera av de riksintressanta uttrycken som finns i eller i anslutning till Ludvigsberg och Münchenbryggeriet bedöms inte påverkas av planförslaget. Överlag bedöms påverkan på kulturvärden i omgivningen utanför planområdet bli liten. Omgivande utbyggnadsepoker med dess skilda bebyggelsekaraktärer berörs i liten omfattning.

Sammantaget bedöms konsekvenserna för riksintresset bli små till måttliga negativa, men också positiva effekter bedöms uppstå. Genom att det uppstår negativa konsekvenser för riksintresset blir det fråga om en försvagning av riksintresset. Trots att det också finns för kulturmiljön positiva eller neutrala inslag innebär en försvagning enligt Riksantikvarieämbetets systematik att begreppet skada aktualiseras. Skadan bedöms dock vara begränsad.

Utifrån plan- och bygglagens bestämmelser bedöms planförslaget sammantaget innebära små till måttliga negativa konsekvenser för kulturmiljön. Störst påverkan uppstår sett till den av topografin präglade miljön. Nya byggnadsvolymer bygger för bakomliggande berg och stödmurar och de för Stockholm utmärkande nivåskillnaderna blir svårare att uppfatta.

Tyréns sammantagna bedömning är att planförslaget bedöms medföra negativa konsekvenser men inte förvanska den kulturhistoriskt värdefulla helhetsmiljön, tillika värdekärnan inom riksintresset. Kravet på hänsyn och god helhetsverkan enligt PBL 2 kap. 6 § 1 bedöms kunna uppfyllas genom väl placerade volymer och ett formspråk som tar tydlig utgångspunkt i det befintliga. Utformningen av Bergshusens fasader bör dock bearbetas för att i högre grad samverka med de befintliga byggnaderna.

Ludvigsberg med Münchenbryggeriet bedöms trots planerad bebyggelse och förändringar kvarstå som ett monument över Stockholms vattennära industrier och tidigare intensiva bryggeri- och verkstadsindustri.

Innehållsförteckning

1 Inledning	7
1.1 Bakgrund och detaljplanens syfte	7
1.2 Tidigare utredningar och beslut i planeringsprocessen	8
2 Nuläge	8
2.1 Områdesbeskrivning	8
2.2 Nuvarande markanvändning	9
2.3 Befintlig bebyggelse	9
2.4 Nyttjande och förvaltning	12
2.5 Planer och bestämmelser	13
3 Planförslag	16
4 Alternativ	19
4.1 Alternativ lokalisering	19
4.2 Alternativ utformning	20
4.3 Nollalternativ	25
4.4 Val av alternativ	25
5 Metodik för miljöbedömning	26
5.1 Syfte och process	26
5.2 Miljöbedömningen i relation till planprocessen	26
5.3 Undersökning	27
5.4 Avgränsning	27
5.5 Metod för bedömning	28
5.6 Osäkerheter	28
6 Miljökonsekvenser kulturmiljö	30
6.1 Bedömningsgrunder	30
6.2 Förutsättningar	36
6.3 Konsekvenser av planförslaget	41
6.4 Konsekvenser av nollalternativet	100
7 Samlad bedömning	101
7.1 Riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården	101
7.2 Plan- och bygglagen, PBL	105
7.3 Miljömål	106

8 Fortsatt arbete och uppföljning	107
8.1 Rekommendationer för fortsatt arbete med att tillvarata kulturmiljövärden.....	107
8.2 Uppföljning.....	108
9 Underlag	109

1 Inledning

Detta dokument utgör miljökonsekvensbeskrivning (MKB) enligt 6 kapitel miljöbalken för förslaget till ny detaljplan för Münchenbryggeriet, del av fastigheten Ludvigsberg 3 i Stockholms stad. Miljökonsekvensbeskrivningen är en del i miljöbedömningen som syftar till att lyfta fram väsentliga miljöaspekter i planarbetet så att en hållbar utveckling främjas. Miljökonsekvensbeskrivningen har tagits fram inför samråd om planförslaget.

1.1 Bakgrund och detaljplanens syfte

Stockholms stad genomför en detaljplaneprocess för del av fastigheten Ludvigsberg 3, belägen på västra Södermalm i Stockholm, Figur 1. Inom fastigheten ligger byggnader uppförda åt Münchens bryggeri och de byggnader som tidigare utgjorde Ludwigsbergs gjuteri och mekaniska verkstad. Både bryggerianläggning och gjuteri- och verkstadsbyggnader är idag en del av konceptet Münchenbryggeriet.

Detaljplanens syfte är att möjliggöra ny bebyggelse inom fastigheten Ludvigsberg 3, för att till skapa nya bostäder och lokaler för centrumändamål samt kontor, hotell och parkering i garage. Den nya bebyggelsen ska genomföras med hög arkitektonisk kvalitet och anpassas till platsens unika förutsättningar, med särskild hänsyn till den kulturhistoriskt värdefulla miljön och områdets branta topografi.

En central del av syftet är att säkerställa bevarandet av de befintliga byggnaderna och stärka skyddet av dessa, då de utgör en viktig del av Stockholms stadsbild och industriella historia. Verkstads- och bryggeribebyggelsen inom planområdet representerar höga kulturhistoriska värden. Planen syftar till att skydda dessa värden och samtidigt möjliggöra en långsiktig användning och ett varsamt underhåll av byggnaderna. Genom att kombinera bevarande med utveckling kan området fortsätta att fungera som en levande del av stadens historia, med både nya och befintliga verksamheter. Vidare är syftet att bekräfta den pågående skolverksamheten inom planområdet.

Detaljplanen syftar också till att stärka de publika kopplingarna genom fastigheten, särskilt mot Söder Mälarstrand. Med en väl genomtänkt gestaltning och aktivering av platser ska området upplevas som tryggt, tillgängligt och integrerat i staden.

Planen ska möjliggöra en respektfull stadsförtätning där nya och befintliga funktioner samverkar för att bidra till en levande stadsmiljö.

Planen uppskattas kunna möjliggöra cirka 120 nya bostäder fördelade på flera olika huskroppar. I bottenvåningarna föreslås publika centrumverksamhet såsom restauranger och kulturverksamheter. Utöver dessa verksamheter möjliggörs även kontor, hotell och ytterligare centrumverksamhet.

1.2 Tidigare utredningar och beslut i planeringsprocessen

Stadsbyggnadskontoret gav 2018-05-25 positivt planbesked att påbörja planarbete för Ludvigsberg 3.

Undersökning av betydande miljöpåverkan gällande detaljplanen genomfördes 2020. Stadsbyggnadskontoret bedömde att detaljplanens genomförande kan komma att medföra betydande miljöpåverkan avseende påverkan på riksintresse för kulturmiljö Stockholms innerstad med Djurgården, och att en strategisk miljöbedömning därför ska upprättas. Samråd har skett med länsstyrelsen om bedömningen av avgränsningen av MKB.

2 Nuläge

2.1 Områdesbeskrivning

Planområdet är beläget på västra Södermalm vid Söder Mälarstrand i Stockholm. Planområdet består av del av fastigheten Ludvigsberg 3 och är cirka 26 000 kvadratmeter stort. Inom planområdet ligger Münchenbryggeriet, en av Stockholms mest framträdande anläggningar vid Söder Mälarstrand.

Planområdets närhet karaktäriseras av kulturmiljö, parkmiljö, vattenmiljö och bostäder. Långa siktlinjer riktar sig till, från och genom området. En allmän gång- och cykelväg korsar fastigheten och kopplar samman Södermalms centrala delar med Söder Mälarstrand. Väster om planområdet ligger Skinnarviksberget och Skinnarviksparken. Öster om området passerar Torkel Knutssonsgatan. Söder om planområdet finns i huvudsak bostäder från olika tidsepoker.

Figur 1. Karta över planområdet och den närmaste omgivningen.

2.2 Nuvarande markanvändning

Större delen av planområdet utgörs av befintliga byggnader samt parkering. Södra och östra delen av planområdet karaktäriseras av berg, genom delar av den förkastningsbrant som skiljer det högre liggande Södermalm från de lägre liggande norra delarna.

En gångväg längs en ramp som delvis ligger på berget och delvis på en valvkonstruktion leder ner från Ludvigsbergsgatan/Torkel Knutssonsgatan. Söder om rampen är bergväggen dels framsprängd bergskärning, dels naturlig förkastningsbrant. Stora delar av branten är kompletterad med naturstensmurar och stödkonstruktioner i betong. I bergskanten finns träd och växtlighet.

2.3 Befintlig bebyggelse

Inom planområdet ligger Münchenbryggeriet, ett av de mer välkända industriminnena i Stockholm. Av de bevarade bryggeribyggnaderna i Stockholms innerstad har Münchenbryggeriet invid Riddarfjärden det mest exponerade läget. Münchenbryggeriet består av utbyggnader från flera olika tidsperioder. De östra delarna är idag till stor del formade av 1980-talets utveckling (efter att bryggeriverksamheten lagts ned), vilket skapar en tydlig kontrast till de västra delarna som är tydligt präglade av det

sena 1800-talets arkitektur. Till bryggerimiljön och i direkt anslutning till planområdet hör även ångpannecentralen (Ludvigsberg 15, uppförd på 1920-talet) med tillhörande skorsten, se Figur 2. Ångpannecentralen är belägen i den kuperade norrvända förkastningsbranten i väster. Sammanbyggd med ångpannecentralen (och inom planområdet) ligger Smedjan från 1890-talet.

Inom planområdet, längst i öster, ligger f.d. Ludvigsbergs gjuteri och mekaniska verkstad, en av Stockholms mer betydelsefulla industriverkstäder med bevarade verkstads- och gjuteribyggnader från 1850-1890-talet. Verkstadsbebyggelsen är sammanbyggd med bryggeribyggnaden men utgör samtidigt en samlad och egen avgränsad miljö med kringbyggda volymer i en lägre skala.

Den centrala gården är asfalterad och upptas till stora delar av parkeringsplatser. Vid entréerna är marken till delar iordningställd med markbeläggning och planteringar. I anslutning till betongrampen ligger en elstation från 1980-talet. Med bil nås gården från Söder Mälarstrand via en genomfart genom bryggeribyggnaden.

På Münchenbryggeriets norrsida finns dubbla rader av parkeringsplatser med infart från Söder Mälarstrand. På denna sida finns en pumpstation i en mindre friliggande byggnad uppförd 1936. En trädrad med hamlade lindar planterade på 1950-talet avgränsar fastigheten mot Söder Mälarstrand. Även i öster, i anslutning till mekaniska verkstaden, finns ett antal parkeringsplatser.

Disponentvillan inom Ludvigsberg 4, belägen utanför planområdet, utgör med sitt upphöjda läge en egen enklav i den före detta industrimiljön.

Figur 2. Översikt över planområdet med närmiljö och byggnader, miljöer och gator omnämnda i rapporten. Karta: Lantmäteriet flygbild, med bearbetning av Tyréns.

Ludvigsbjerg/ Ludvigsbjergsområdet	Planområdet samt byggnader som hör till den f. d. bryggeri- och verkstadsmiljön (ångpannecentral och Disponentvillan/Villa Ludvigsbjerg)
Ångpannecentralen	Nuvarande spetsvärmeverk inom Ludvigsbjerg 15, ursprungligen byggd som ångpannecentral för bryggeriverksamheten.
Disponentvillan	Villa Ludvigsbjerg inom Ludvigsbjerg 4 uppförd åt disponenten för Ludvigsbjergs mekaniska verkstad och gjuteri.
Bryggerianläggningen	Sammanhängande byggnadsvolymer uppförda för Münchens bryggeri/ Münchenbryggeriet på 1800- och tidigt 1900-tal. Idag en del av konceptet Münchenbryggeriet.
Gjuteri- och verkstadsmiljön	Byggnader uppförda för Ludvigsbjergs mekaniska verkstad och gjuteri under mitten/sent 1800-tal. Idag en del av konceptet Münchenbryggeriet.
Rampen/ Bryggeristråket	Ramp/stråk (tidigare Skinnarviksgatans sträckning) som löper från Ludvigsbjergsgatan ner till Södra gården och vidare västerut.
Smedjan	Tidigare ångpannehus/smedja, används idag för musikverksamhet (replokal).
Södra gården	Den tidigare fabriks-/lastgården söder om bryggerianläggningen.
Västra gården	Öppna ytan väster om bryggerianläggningen, nuvarande bl. a. skolgård.
Övre gården	Underbyggd gård i den f d gjuteri- och verkstadsmiljön.

Tabell 1. Begrepp och benämningar på platser som används genomgående i denna rapport.

2.4 Nyttjande och förvaltning

Münchenbryggeriets lokaler med cirka 47 000 kvadratmeter uthyrbar yta inrymmer idag bland annat gymnasieskola, kreativa verksamheter, mikrobryggeri, restaurang/café, konferens och event. Uthyrningsgraden är god men under perioder har vissa lokaler stått outhyrda. Området är attraktivt ur uthyrningssynpunkt men tillhör inte ett så kallat A-läge sett till hyreskostnad per kvadratmeter. Inom fastigheten finns en restaurang med lunchservering och café men i övrigt är serviceutbudet begränsat. Dagtid har området många besökare till skola och arbetsplatser. Kvällstid är det främst personal och besökare till Münchenbryggeriets event och konferens som vistas inom fastigheten. Att det är färre människor som rör sig i miljön kvällstid gör att den kan upplevas otrygg.

Bryggerianläggningen har under de senaste åren genomgått en renovering där bland annat en ny restaurang/cafélokal inretts och kontorslokaler har uppdaterats avseende nya ytskikt och tekniska installationer. Utvändigt har en tydligare entré från sjösidan och från innergården tillkommit. Utemiljön har iordningställts med nya markytor och fasadbelysning.

Kontorsytorna utgörs generellt sett av öppna ytor som kan nyttjas som en modern kontorsarbetsplats. Vissa begränsningar finns dock sett till flexibilitet och tillgänglighet, bland annat på de övre planen där tak- och golvnivåer varierar. Bryggeribyggnadens många påbyggnader har medfört att bjälklagshöjderna mellan de olika huskropparna skiljer sig åt vilket innebär problem att koppla samman våningsplanen. Svårigheter finns även gällande orienterbarheten och att enkelt röra sig runt och genom fastigheten.

Fastighetsägaren har en långsiktig underhållsplan där bland annat stammar, fönster, tätskikt på gårdsbjälklag/hus och eventytor bedömts vara i behov av underhåll. Identifierade underhållsbehov åtgärdas när nya kontrakt tecknas eller vid behov.

Samhällskrav på byggnaderna och miljön som BBR-krav (BBR: Boverkets byggregler) avseende dagsljus, tillgänglighet med mera uppfylls i dagsläget till en acceptabel nivå. Genom kommande utvecklingsprojekt avses nivån förbättras.

Betongrampen längs gång- och cykelbanan som kopplar anläggningen till Ludvigsbergsgatan uppvisar flertalet konstruktionsbrister. Stödåtgärder har tidigare vidtagits för att säkerställa dess användning och konstruktionen övervakas kontinuerligt. Delar av parkeringen är avspärrad som

säkerhetsåtgärd för eventuellt nedfallande material. Rampens tekniska livslängd är snart uppnådd och behov av åtgärder föreligger.

Inom den tidigare industrimiljön finns sparsamt med historisk information såsom skyltar eller modeller som bidrar till förståelse för hur anläggningen tidigare fungerat.

2.5 Planer och bestämmelser

2.5.1 Riksintressen

Nedan listas riksintressen inom och i närheten av planförslaget.

Inom planförslaget

- Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115]

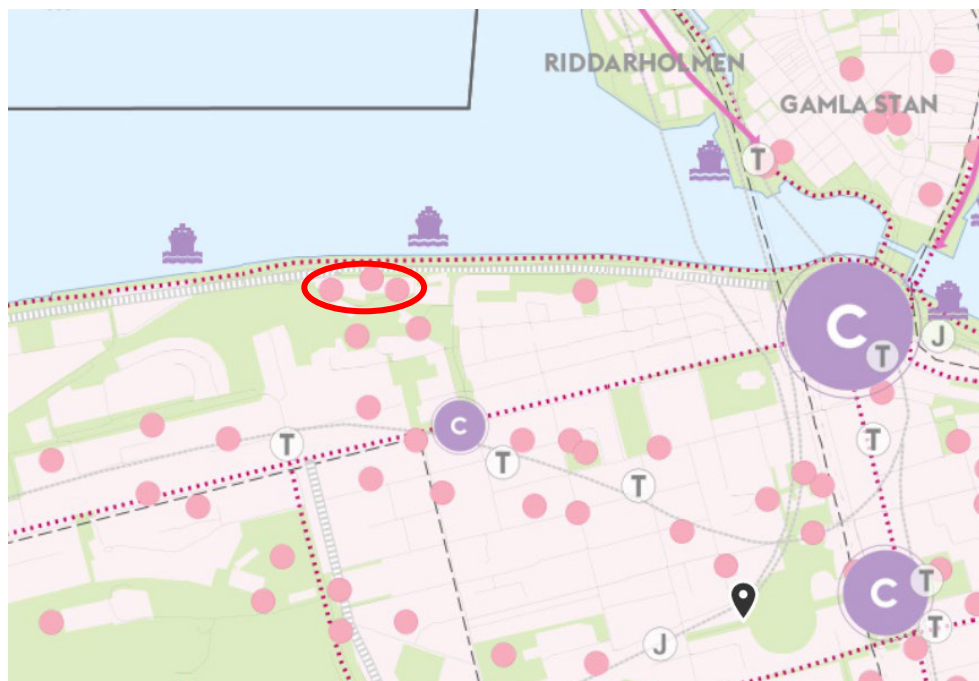
I närheten av planförslaget

- Sjöfart – befintlig farled: Mälaren, sträckan Riddarfjärden - Björköfjärden
- Yrkesfiske sjöar: Mälaren

2.5.2 Översiktsplan för Stockholm

I februari 2018 antog kommunfullmäktige Stockholms nya översiktsplan. Planområdet ligger i anslutning till ett utpekat urbant stråk samt cykelpendlingsstråk längs Söder Mälarstrand. Längs kajen finns även två utpekade lägen för båthållplatser för passagerare på vatten. Inom planområdet finns tre punkter utpekade som viktiga mötesplatser, det vill säga platser som har stor betydelse för att uppnå målen om "En sammanhängande stad" samt "God offentlig miljö".

Översiktsplanens riktlinjer för kulturmiljöer och riksintressen för kulturmiljövården beskrivs i avsnitt 6.1 Bedömningsgrunder.

Figur 3. Utdrag ur Stockholm stads översiktsplan. Planområdet ungefärligt inringat i rött. Rosa punkter utgör viktiga mötesplatser, rosa prickad linje cykelpendlingsstråk och grå streckad linje urbant stråk.

2.5.3 Gällande planer

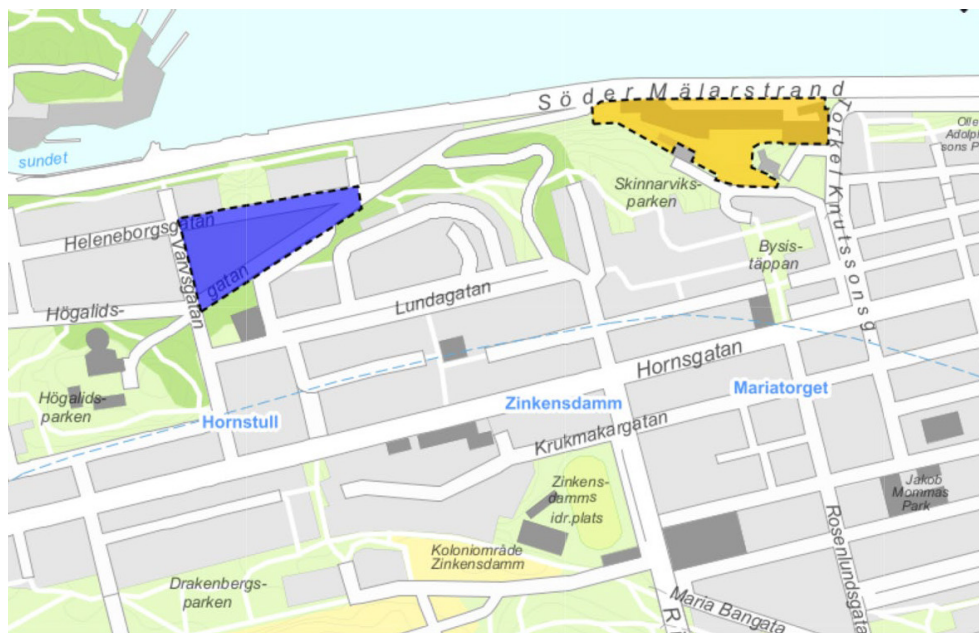
För planområdet gäller planerna:

- *"Förslag till ändrad stadsplan för del av kv. Ludvigsberg mm (Münchens Bryggeri) inom stadsdelen Södermalm i Stockholm"* från 1983 (PI7943A). Markanvändningen inom planområdet är småindustri (J1), parkeringsområde (P), kontor och småindustri (R1), kommersiellt fritidsändamål (R2), kulturhistorisk bebyggelse (Q) och allmänt ändamål (A).
Byggrätt för parkeringsgarage söder om Münchenbryggeriets huvudbyggnad är outnyttjad. Ingen genomförandetid återstår.
- *"Förslag till ändrad utvidgad stadsplan för kv. Ludvigsberg och kv. Kofoten mm (Münchens Bryggeri) inom stadsdelen Södermalm i Stockholm"* från 1977 (PI6997). Markanvändningen inom planområdet är kulturhistorisk bebyggelse, byggnadskvarter (K).
- Detaljplan Dp 2007-04580-054 som vann laga kraft 2007-11-01 medger kontor och handel i ett plan i planområdets nordöstra hörn.

2.5.4 Planerade förändringar i närområdet

I december 2023 antogs ny detaljplan för fastigheten Yxan 4, i norra Högalid mellan Heleneborgsgatan och Högalidsgatan, se Figur 4. Planen innefattar cirka 250 bostäder, varav cirka 70 stycken är vårdboenden. Planens syfte är också att bekräfta befintlig kyrkoverksamhet inom fastigheten samt att bevara de kulturhistoriska värdena inom Gubbhuset och delar av naturstensmurarna inom planområdet. hyresrätter, bostadsrätter, seniorbostäder och vårdbostäder. Lokaler för verksamheter planeras i bottenvåningarna. Detaljplanen förutsätter rivning av Enkehuset och länkbyggnaden inom fastigheten. (Dnr 2016-14530)

Projektet ligger på förhållandevis långt avstånd från det aktuella planområdet (Figur 4) och kommer inte inverka på eller bli synligt från planområdet. Vad gäller övriga bevarade före detta bryggeribyggnader i innerstaden (cirka fem stycken) omfattas de inte av något pågående eller planerat utvecklingsarbete i större skala.

Figur 4. Pågående planarbeten i närområdet. Ny detaljplan för fastigheten Yxan 4, mellan Heleneborgsgatan och Högalidsgatan, antogs i december 2023.

3 Planförslag

Münchenbryggeriet och det aktuella planområdet ska utvecklas genom bland annat nya bostäder, aktiva bottenvåningar samt stärkta kopplingar till Söder Mälarstrand.

Planen uppskattas kunna möjliggöra cirka 120 nya bostäder av varierande storlekar, som avses främst upplåtas som hyresrätter, fördelade på flera olika huskroppar med centrumlokaler i bottenvåningarna, Figur 5. Sammanlagt bedöms planförslaget möjliggöra cirka 1 700 kvadratmeter för lokaler, restauranger, kontor och kulturverksamhet.

Den nya bostadsbebyggelsen placeras på södra gården inom fastigheten, mellan befintlig byggnad och bergskant.

Föreslagen bebyggelse utgörs av en volym längs med berget mot söder indelad i fyra upplevda huskroppar ("Bergshuset", Figur 5), och en samlad fristående volym på gården ("Gårdshuset", Figur 5). En nord-sydlig passage bildas med bergsslänten i öster (bergsplatån vid Disponentvillan) och i öst-västlig riktning upprätthålls ett gaturum mellan det föreslagna Gårdshuset och Bergshuset. Mellan nya byggnader och befintliga byggnader bildas ett nytt torgrum på återstående ytor på södra gården.

Mot norr och Riddarfjärden föreslås en fristående volym – en långsmal paviljongbyggnad för marknadsverksamhet och andra aktiviteter. Längre västerut föreslås en flexibel scenyta med golv för aktivitet och lek som kan omvandlas till skridskobana under vintertid. De nya tilläggen i norr är tänkta att skapa länkar mellan nivåskillnaderna i området samt tillföra platsen nya verksamheter och rumsligheter.

På sjösidan föreslås en rund paviljongbyggnad, "Silon", med en svängd ramp som leder upp till en av områdets terrasser mot vattnet, "Kvällsterrassen".

Den västra gården/terrassen är primärt tänkt att fungera som skolgård, men även som en social yta för både boende, verksamma och besökare och en skyddad plats som samtidigt erbjuder en vacker utsikt över Riddarfjärden. För att förbättra tillgängligheten föreslås en ny entrévolym som binder samman terrassen med Söder Mälarstrand och ger utrymme för en lokal. Delar av terrassen avses också användas som uteservering.

I planen har skydds- och varsamhetsbestämmelser och utökad lovplikt införts för befintlig bebyggelse som bevaras inom fastigheten.

Bebyggelsens skala

Den befintliga bebyggelsen har varierande höjder mellan fem och åtta våningar mot gårdsplanen. Den nya bebyggelsen varierar mellan tre och sju våningar. I Bergshusets volymer med sadeltak inreds vindarna och förses med takkupor och takaltaner. Gårdshuset förses med en gestaltad takuppbyggnad med toppigt tak/tälttak. Genom suterrängläget i tomtgränsen mot söder, begränsas byggnadernas fasader mot Ludvigsbergsgatan till tre våningar och en våning för de lägre volymerna.

För Gårdshuset och Bergshusets lägre volymer föreslås gemensamma gröna takterrasser för vistelse och umgänge för de boende.

Byggnadsvolymerna har bearbetats med indrag både i plan och sektion för att förhålla sig till den omkringliggande bebyggelsen, rama in vyer, skapa och förtydliga stråk genom området och knyta samman norra och södra sidan av området.

De mindre paviljongerna mot norr och Riddarfjärden har en till två våningar.

Arkitektur och gestaltning

De nya byggnaderna är utformade för att ansluta till den befintliga bebyggelsetraditionen på platsen med material i tegel, sten och puts. Fasadernas reliefverkan och fönsterindelning är utformade med ambitionen att ge ett samtida uttryck med på samma gång knyta an och tydligt visa släktskap till det industriella formspråk som präglar platsen.

Huskropparnas skala bryts ner genom indrag och varierande takhöjder, vilket både ska optimera dagsljusförhållanden och skapa dynamiska siktlinjer.

Bergshuset ges en flikig grundform med burspråk, indrag och varierande takhöjder, för att skapa ett mångfacetterat uttryck och rama in siktlinjen mot den centrala platsbildningen och ångpannecentralen. De lägre volymerna kläs helt i tegel med reliefverkan och de högre har en bas av tegel medan våningar över sockelvåning föreslås putsas i en rödbrun tegelliknande kulör.

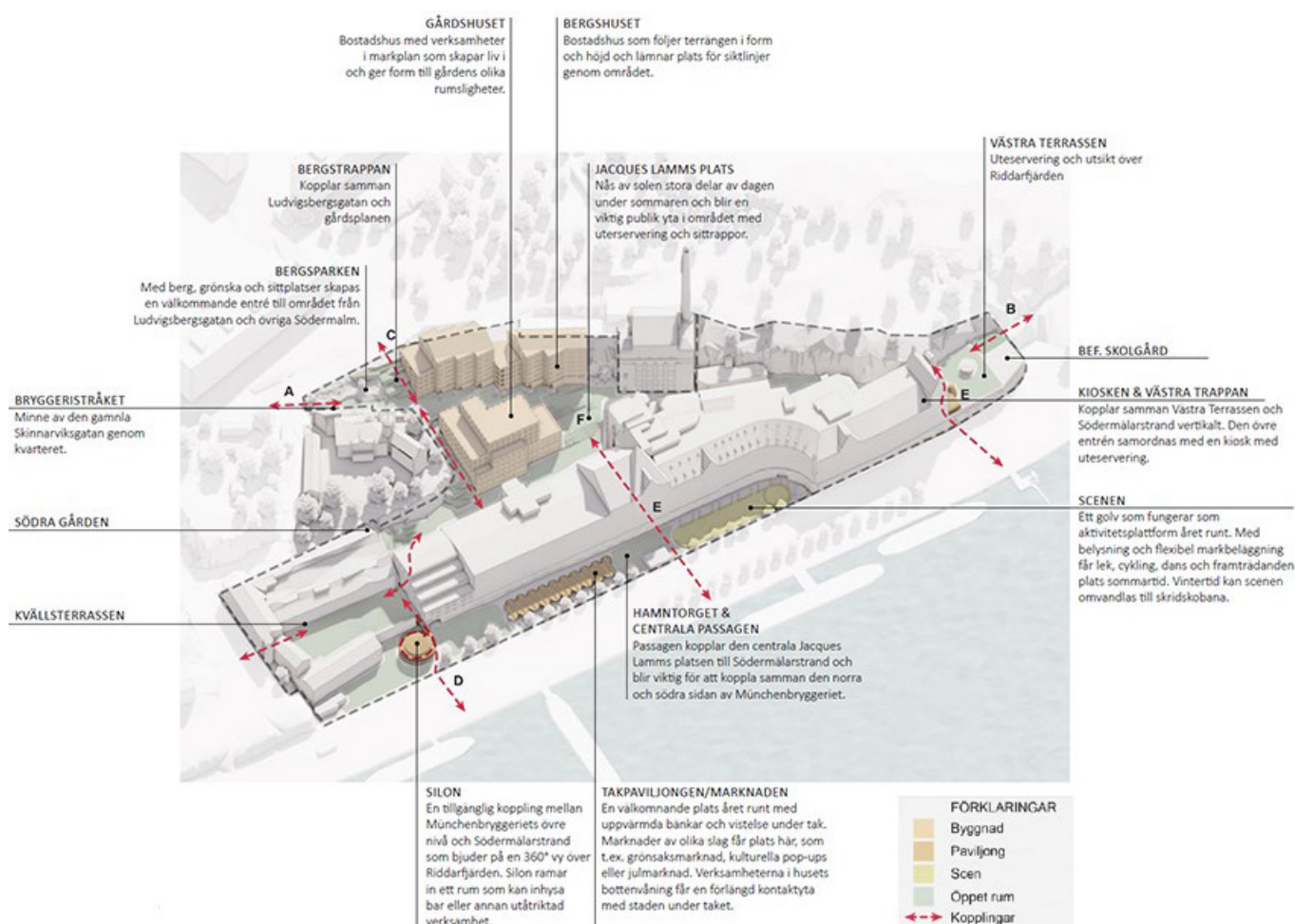
Gårdshuset trappar etappvis ned i skala mot Södra gården och Disponentvillan. Olika nyanser i tegelkulörerna föreslås användas för att visuellt bidra till nedtrappningen. Fasaderna gestaltas i samklang med den industriella rationalitet som återfinns i de angränsande befintliga tegelbyggnaderna. Genom en regelbunden fönsterindelning, inordnad i en veckad reliefverkan i tegelmuren, är volymen tänkt att ges en distinkt identitet med relation till de kraftiga reliefbearbetningarna hos de befintliga

byggnaderna från tidigt 1900-tal. Även putsade inslag relaterar till det befintliga fasaderna.

Illustrationer i planbeskrivningen redovisar en medvetet avskalad utformning utan exempelvis plåttäckningar vid takkrön och fönster.

Silon föreslås få en cylindrisk form med en konisk topp i cortenstål. Formspråket har inspirerats av bryggeriets och metallverkstädernas historiska verksamhet och de metallsilos som en gång funnits inuti byggnaden.

Entrépaviljongen på västra gården utförs uppglasad och gestaltas liksom *Silon* med inspiration från tidigare metallsilos och ska harmonisera med huvudbyggnadens fasadindelning. I planbeskrivningens illustrationer redovisas entrépaviljongen med material och kulör lika *Silon*.

Figur 5. Illustration planförslag. Esencial, 2024.

Angöring, stråk och platsbildningar

Befintligt öst-västligt gång- och cykelstråk mellan Ludvigsbergsgatan och Skinnarviksparken, nedanför Skinnarviksberget, behålls. Ett nytt tvärgående gångstråk skapas genom två trappförbindelser. Bergstrappan från Ludvigsbergsgatan klättrar ner till befintlig gårdsplansnivå via Bryggeristråket. Från stråket angör ytterligare en trappa som fortsätter ner mot gården, mellan Gårdshuset och Disponentvillans platå. Angöringen för biltrafik från norr genom huvudbyggnad behålls och möter det öst-västliga rörelsestråket i en ny torgliknande plats och knutpunkt mitt i kvarteret, benämnd Jaques Lamms plats.

Stråket från Ludvigsbergsgatan inleds med Bergsparken, en entréplats med sittplatser och grönska där växtlighet möter den befintliga bergväggen. I anslutning finns en av områdets nya tvärförbindelser, bergs- och terrasstrapporna. Entréernas avsatser i slutningen skapar förplatser som definieras genom låga murar och växtlighet.

I planbeskrivningens illustrationer gestaltas nya bergs- och terrasstrappor i sten och med räcken i smide.

Parkering

Ett nytt parkeringsgarage planeras under den nya bebyggelsen, med bibehållen angöring på gårdsplansnivå genom oförändrad infart från Söder Mälarstrand.

4 Alternativ

Enligt 6 kapitel 11 § miljöbalken ska rimliga alternativ med hänsyn till planens eller programmets syfte och geografiska räckvidd identifieras, beskrivas och bedömas. Även motivering till varför olika alternativ har valts eller valts bort under processen ska redovisas i MKB:n. Vidare ska konsekvenserna av att verksamheten eller åtgärden inte kommer till stånd beskrivas, ett så kallat nollalternativ.

4.1 Alternativ lokalisering

Förslaget till detaljplan för Ludvigsberg 3 reglerar möjligheten att utveckla en fastighet som till stora delar är bebyggd. Planförslaget reglerar skydd av den kulturhistoriskt värdefulla miljön och möjliggör samtidigt kompletteringar med bostäder, lokaler och stråk för en samlad utveckling av hela planområdet. Att utreda alternativ till lokalisering inom andra fastigheter bedöms därför inte som relevant.

4.2 Alternativ utformning

På grund av det känsliga läget som kräver hänsyn till riksintresse för kulturmiljö har alternativa placeringar av tillkommande bebyggelse utretts och flera förslag har valts bort under processen.

I planansökan lämnades ett skissmaterial av Ripellino arkitekter in. Bakgrunden till den framtagna skissidén var ett större programarbete som involverade flera fastighetsägare utmed Söder Mälarstrand. Programarbetet avstannade och AFA Fastigheter valde att renodla sin planansökan och begära ett avgränsat planbesked inom den egna fastighetens gränser.

Detaljplanearbetet påbörjades under hösten 2021. Förslag från de tre arkitektkontoren Arkitema, Sandell Sandberg och Ripellino arkitekter ställdes mot varandra. Arkitektkontoren fick utifrån en tidig konsekvensanalys av kulturmiljön, upprättad av White, ta fram förslag utifrån parametrarna:

- Genomförbarhet; myndigheter, produktionsteknik, ekonomi
- Tydliga kopplingar mellan Södermalm, Kv Ludvigsberg och Söder Mälarstrand
- Tillvaratagande av kulturhistorisk miljö och riksintresse
- Koppling, integration och samspel mellan befintliga och nya byggnader.

Arkitema anlätades för det fortsatta uppdraget dels utifrån ovan nämnda parametrar dels utifrån organisation, engagemang och resurser. Senare under planarbetet fick arkitektkontoret Esencial möjlighet att ta fram ett förslag på utformning som därefter blev det alternativ som valdes att arbeta vidare med. Esentials förslag beskrivs i kapitel 3 Planförslag.

Här följer korta sammanfattningar av de inledande tre bortvalda gruppernas förslag.

Ripellino

Förslaget (Figur 6-Figur 7) omfattade tre nya bostadskvarter varav två nya bostadsvolymer utefter den befintliga rampens sträckning, integrerade i mur/bergskant åt söder. En ny volym föreslogs på gården, invid bergsplatån och Disponentvillan. Reservationer gjordes även för ytterligare ett bostadskvarter i fastighetens västra del, intill nuvarande terrass/skolgård (Kv A).

Förslaget karaktäriserades av en sammanhållen arkitektur av vinklade volymer, uppbrutna i varierade höjder och släta fasader, med lokaler i högt uppglasade bottenvåningar.

Förslaget avsåg stärka kopplingar mellan Södermalms mer centrala delar och Söder Mälarstrand/Riddarfjärden. Från Ludvigsbergsgatan, och som en fortsättning av Rosenlundsstråket, föreslogs en ny trapp-passage till södra gårdsrummet mellan de två tillkommande bostadsvolymerna i söder.

Förslaget inrymde även idéer kring att stärka och vitalisera Münchenbryggeriet som destination. Detta genom att tillskapa nya, publika funktioner i befintlig byggnad och längs med sjösidan.

Figur 6. Skiss situationsplan, Ripellino, 2021

Figur 7. Förslag utformning av ny bebyggelse, Södra Entréplatsen, skiss. Ripellino, 2021.

Sandell Sandberg

Förslaget (Figur 8) omfattade tre nya byggnadsvolymer i punkthusform integrerade i mur/bergskant vid befintlig ramp, samt en upptrappande volym på södra gårdsplanen. Mot Söder Mälarstrand, på befintliga parkeringsytor, föreslogs två paviljonger med sågtandstak, tänkta att inrymma lokaler för exempelvis kontorskollektiv, kafé och liknande verksamheter.

En möjlig utbyggnadsstrategi presenterades även med en horisontellt betongad påbyggnad av bryggeriets östra del samt en påbyggnad på västra terrassen och vid östra gården/magasinet i verkstadsmiljön.

Det arkitektoniska tema som presenterades för nya tillägg utgick från en enkel och repetitiv fasaduppbyggnad och genomgående tegelarkitektur med stora glasytor.

Figur 8. Förslag till ny bebyggelse, skiss. Sandell Sandberg, 2021.

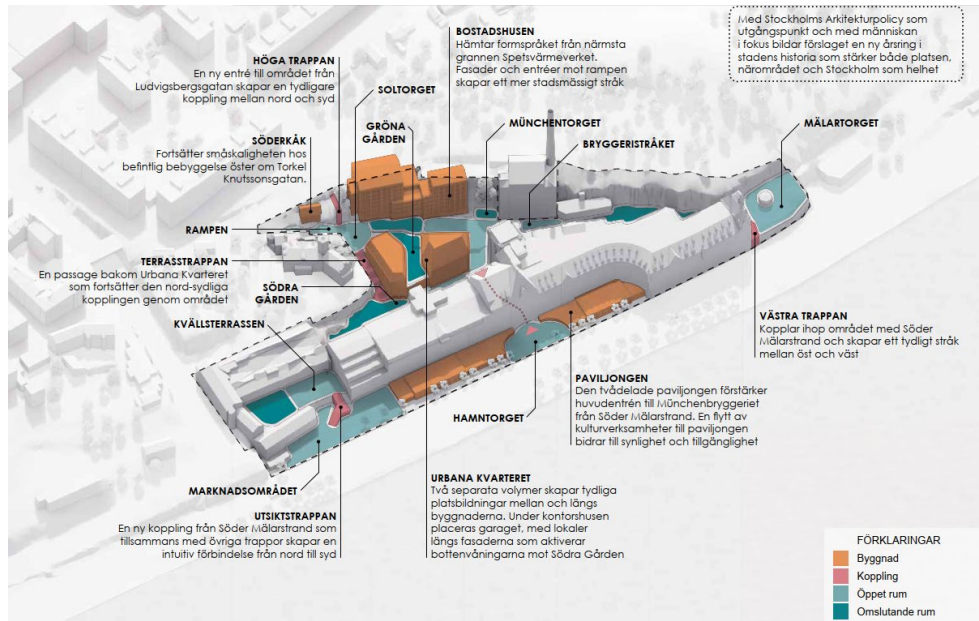
Arkitema

Förslaget, Figur 9-Figur 10, omfattade dels en mindre volym/paviljong i rödmålat trä, inspirerad av Södermalms småskaliga trähusbebyggelse, som skulle bilda entré till området från sydost. Vidare längs befintlig ramp och mur/berg i söder, föreslogs en uppbruten bostadsvolym med ett formspråk inspirerat av ångpannecentralen. Två separata kontorsvolym, med en sammanlänkande gårdsterrass och lokaler i bottenvåning, föreslogs på södra gårdsplanen.

Den arkitektoniska tematik som presenterades präglades, med undantag för entrébyggnaden, av rytmiskt uppbyggda tegelfasader och kontrasterande, höga sockelvåningar med rundbågade valv som genomgående motiv.

En ny trappentré föreslogs från Ludvigsbergsgatan och en trapp-passage som ny koppling genom området och för att överbrygga nivåskillnader från ramp till gårdsplanen. Vidare föreslogs nya kopplingar från sjösidan, dels mellan gårdsplan och verkstadsmiljöns terrass, dels mellan Söder Mälarstrand och västra terrassen för att tydliggöra stråket mellan öst och väst.

På sjösidan skulle en tvådelad paviljong betona huvudentrén till Münchenbryggeriet och synliggöra och tillgängliggöra kulturverksamheter mot Söder Mälarstrand.

Figur 9. Perspektiv, skiss. Arkitema, 2021.

Figur 10. Förslag sett från entré från Ludvigbergsgatan, skiss. Arkitema, 2021.

4.3 Nollalternativ

Nollalternativet i en MKB ska redovisa miljöförhållandena och miljöns sannolika utveckling om planen inte genomförs. Horisontår för de konsekvenser som redovisas i kapitel 6, med och utan planens genomförande, är år 2035.

Där det finns en gällande detaljplan används vanligtvis genomförandet av denna som nollalternativ i en MKB, eftersom detaljplanen har rättsverkan. Här betyder det att i nollalternativet finns en byggrätt för parkeringsgarage söder om Münchenbryggeriets huvudbyggnad, inskjuten mot berget väster om Disponentvillan och direkt norr om rampen varpå gångvägen till Ludvigsbergsgatan är belägen. Garaget får uppföras med högsta byggnadshöjd (höjden varierar mellan tre sektioner) om 4-6 meter över gårdens nivå. Angöring till garaget förutsätts ske på samma sätt som idag, genom portiken i befintlig byggnad.

År 2035 antas att verksamheter kommer att fortgå på liknande sätt som idag, med olika verksamheter såsom kontor, skola och event.

Realiserandet av garaget kan i någon mån påverka utformningen/gestaltningen av gården. I samband med byggandet av garaget är skador och bristfälliga konstruktioner avseende rampen till Ludvigsbergsgatan ersatta av nya stödkonstruktioner i samma läge.

4.4 Val av alternativ

De tillkommande byggnadsvolymer som studerats i utredningsarbetet har analyserats och kontinuerligt stämts av utifrån tidigare nämnda parametrar, se 4.2 Alternativ utformning, sid 20. Flera förslag på volymer, skala och funktioner har valts bort under planprocessen och fastighetsägaren har arbetat vidare med de som bedömts vara förenliga med ställda kriterier.

Arkitektkontoret Esencial med Wi Landskap valdes slutligen utifrån den höga nivån på gestaltning och egenskaper gällande att skapa en attraktiv platsbildning och samhörighet med omgivningarna. Esencial fick möjligheten att rita fram ett förslag som fastighetsägaren bedömde väl uppfyllde kraven från det parallella uppdraget och där detaljerna hade hög arkitektonisk kvalitet.

5 Metodik för miljöbedömning

5.1 Syfte och process

Syftet med miljöbedömning är att identifiera och beskriva de direkta och indirekta effekter som den planerade verksamheten eller åtgärden kan medföra. Syftet är också att integrera miljöhänsyn i planeringen och att utgöra en del av beslutsunderlaget inför beslut om detaljplanen.

Miljöbedömningen redovisas i en miljökonsekvensbeskrivning (MKB), denna rapport. Den miljöhänsyn som identifieras i MKB:n ska sedan följa projektet under framtagandet av förfrågningsunderlag och miljökrav för genomförandet. Det gäller också de miljöaspekter som är relevanta för planarbetet men som inte utreds inom ramen för miljöbedömningen.

Detaljplaner upprättas av kommuner för att reglera användningen av mark- och vattenområden samt bebyggelse och byggnadsverk inom ett visst område. Detaljplanen är juridiskt bindande och gäller till dess att den upphävs eller ersätts av en ny detaljplan.

Om en detaljplan kan väntas medföra betydande miljöpåverkan ska en miljöbedömning ingå i planprocessen. Processen för miljöbedömningen sker i samspel med detaljplanprocessen vilket innebär att utredningar och konsekvensbeskrivningar av miljöaspekter utgör underlag som kan påverka detaljplanens innehåll och utformning. Planens konsekvenser för de miljöaspekter som kan medföra betydande påverkan ska redovisas i miljökonsekvensbeskrivningen.

I denna MKB redovisas miljökonsekvenserna av detaljplanen för Ludvigsberg 3. Rapporten har tagits fram inför samråd om planförslaget. Efter samrådet sker en genomgång av de synpunkter som framförts under samrådstiden och ändringar kan behöva göras både i planen och dess MKB. Därefter kommer planförslaget och MKB:n att ställas ut för granskning innan planförslaget antas av kommunen.

5.2 Miljöbedömningen i relation till planprocessen

Inom ramen för processen med miljöbedömning har justeringar föreslagits under processen med att utforma planförslaget.

Tyréns MKB-organisation har under planprocessen medverkat på workshops och arbetsmöten och bidragit med råd och riktlinjer kring kulturmiljöaspekter. I tidigt skede har Tyréns kulturmiljöspecialister

redogjort för riksintresset för kulturmiljövården för aktörerna i planprocessen.

5.3 Undersökning

Innan en ny detaljplan upprättas ska kommunen göra en undersökning för att ta ställning till om genomförandet av detaljplanen kan antas leda till betydande miljöpåverkan. Undersökningen ska också utreda vilka miljöaspekter som bör konsekvensbeskrivas i en eventuell MKB.

Stadsbyggnadskontoret bedömer att detaljplanens genomförande kan komma att medföra betydande miljöpåverkan avseende påverkan på kulturmiljö (riksintresse för kulturmiljövård). Därmed ska en miljöbedömning med tillhörande MKB utföras.

Undersökningssamråd har skett med länsstyrelsen om bedömningen och avgränsningen av MKB i augusti 2021.

5.4 Avgränsning

5.4.1 Avgränsning av miljöaspekter

Avgränsningen av MKB:n har fastställts i samråd med länsstyrelsen i Stockholm. Den miljöaspekt som bedöms relevant att fokusera på och behandla i denna MKB är kulturmiljö. Utöver detta görs en avstämning mot relevanta miljökvalitetsmål.

Andra miljöaspekter bedöms inte påverkas alls, eller i så liten omfattning att de inte behandlas i denna MKB. Planförslagets konsekvenser för naturmiljö, dagvatten, luft, buller, förorenad mark hanteras i planbeskrivningen.

5.4.2 Geografisk avgränsning

Avgränsningen av planområdet framgår av planförslagets plankarta. Planområdet omfattar fastigheten Ludvigsberg 3, med undantag för ett mindre område i nordöst. Den geografiska avgränsningen av miljökonsekvensbeskrivningen omfattar ett större område där miljöförhållanden kan påverkas till följd av planförslaget. Kulturmiljövården har en komplex rumslig avgränsning då värden och konsekvenser både påverkas lokalt på plats, samt även i ett större stads- och riksintresseperspektiv som exempelvis omfattar hur Södermalm uppfattas från andra stadsdelar.

5.4.3 Avgränsning i tid

Miljökonsekvensbeskrivningen belyser konsekvenserna av detaljplanens genomförande. Förhållandena som beskrivs i denna MKB är avsedda att spegla den situation som kan förväntas råda några år efter detaljplanens genomförande och områdets färdigställande, ungefär år 2035.

5.5 Metod för bedömning

För de bedömningar som görs i MKB:n används begreppen "påverkan", "effekt" och "konsekvens".

Påverkan avser förändring av miljön genom exempelvis fysiskt intrång eller störningar.

Effekt är en förändring i miljön som påverkan medför, som till exempel förlust av värdefulla miljöer eller förändringar som kan mätas, beräknas eller på annat sätt beskrivas.

Konsekvens är betydelsen av de effekter som uppkommer, den verkan de uppkomna effekterna har.

Bedömningen av konsekvenser görs utifrån en sammanvägning av omgivningens värden/känslighet och omfattningen av den påverkan (effekt) som uppstår. En måttlig effekt som berör ett stort värde kan alltså bedömas som en stor konsekvens. På motsvarande sätt kan en mycket negativ effekt på ett lågt värde bedömas som en liten konsekvens. Positiva konsekvenser uppstår då befintliga värden förstärks och/eller nya värden tillförs.

Konsekvenserna anges i en skala från inga konsekvenser, små negativa konsekvenser, måttliga negativa konsekvenser till stora negativa konsekvenser, samt positiva konsekvenser, se vidare i avsnitt 6.2 Konsekvenser av planförslaget.

Konsekvensbedömningen görs i förhållande till nuläget, det vill säga de nu rådande förutsättningarna i området. Även nollalternativets konsekvenser bedöms i förhållande till nuläget. En jämförelse av planförslagets konsekvenser görs därefter mot nollalternativets konsekvenser.

5.6 Osäkerheter

Denna version av MKB 2025-04-02 har tagits fram utifrån utkast av planhandlingar, framtagna 2025-03-14. Det kan därför finnas vissa skillnader i MKBn:s beskrivning och bedömningar, jämfört med det planförslag som ställs ut för samråd. Eventuella skillnader ses över och

justeras i samband med att planen och MKB justeras för detaljplanens granskningsskede.

Planförslaget är utformat med planbestämmelser som ligger till grund för bedömningar i MKB:n. Det finns alltid generella osäkerheter hur planförslag och planbestämmelser realiseras, vilket medför osäkerheter kring vad planens verkliga effekter och konsekvenser faktiskt blir.

Foton för fotomontage är tagna år 2022 och 2023. Det kan finnas fysiska förändringar som utförts efter fototillfällen och som inte framgår i fotomontagen.

6 Miljökonsekvenser kulturmiljö

6.1 Bedömningsgrunder

Konsekvensbeskrivningen avseende kulturmiljö utgår från följande juridiska skydd och vägledningar:

6.1.1 Riksintresse för kulturmiljövården (3 kap. 6 § miljöbalken)

Riksintressen ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada dess värde. I sin planering är kommunen skyldig att beakta riksintresset och länsstyrelsen ska pröva kommunens detaljplan om det kan befaras att denna innebär att riksintresset inte tillgodoses. På motsvarande sätt ska riksintresset beaktas vid prövningar enligt miljöbalken.

Planområdet ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården, Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115]. I motiveringen till riksintresset finns formuleringar som berör det aktuella området:

”Storstadsmiljö, som i planstruktur och bebyggelse återspeglar funktionen som landets huvudstad och politiska och administrativa centrum sedan medeltiden, med sitt läge vid mötet mellan Saltsjön och Mälaren som gett speciella topografiska och kommunikationsmässiga förutsättningar för handel och försvar. Central plats för länets och landets ekonomi, turism och kultur- och samhällsliv. De olika epokerna och århundrandena som är väl representerade i stadsplane- och byggnadskonsten, från medeltiden till 1900-talets slut. (Stadsmiljö; hamnstad, sjöfartsstad, industristad, residensstad, skolorstad, universitets- och regementsstad, rekreationsmiljö)”

6.1.2 Plan- och bygglagen

Planläggning enligt denna lag ska ske med hänsyn till natur- och kulturvärden, andra miljöaspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden. Lagen fastställer att byggnader eller områden som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte får *förvanskas*. Dessa kan av kommunerna skyddas genom bestämmelse i detaljplan. Skyddet regleras i plan- och bygglagens kapitel 8 och de bestämmelser som läggs in i planen är juridiskt bindande. Lagen fastställer krav på *varsamhet* och *anpassat underhåll*.

Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt plan- och bygglagen finns

bestämmelser i kapitel 2 om *hänsyn* till bland annat stadsbild och kulturvärden.

2 kap. 6 §

Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till

1. stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan.

8 kap. 13 §

En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

Första stycket ska tillämpas också på:

1. anläggningar som är bygglovspliktiga enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 16 kap. 7 §,
2. tomter i de avseenden som omfattas av skyddsbestämmelser i en detaljplan eller i områdesbestämmelser,
3. allmänna platser, och
4. bebyggelseområden.

8 kap. 14 §

Ett byggnadsverk skall hållas i vårdat skick och underhållas så att de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet skall anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.

Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

8 kap. 17 §

Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad skall utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Stockholms stads klassificering av byggnaders kulturhistoriska värde

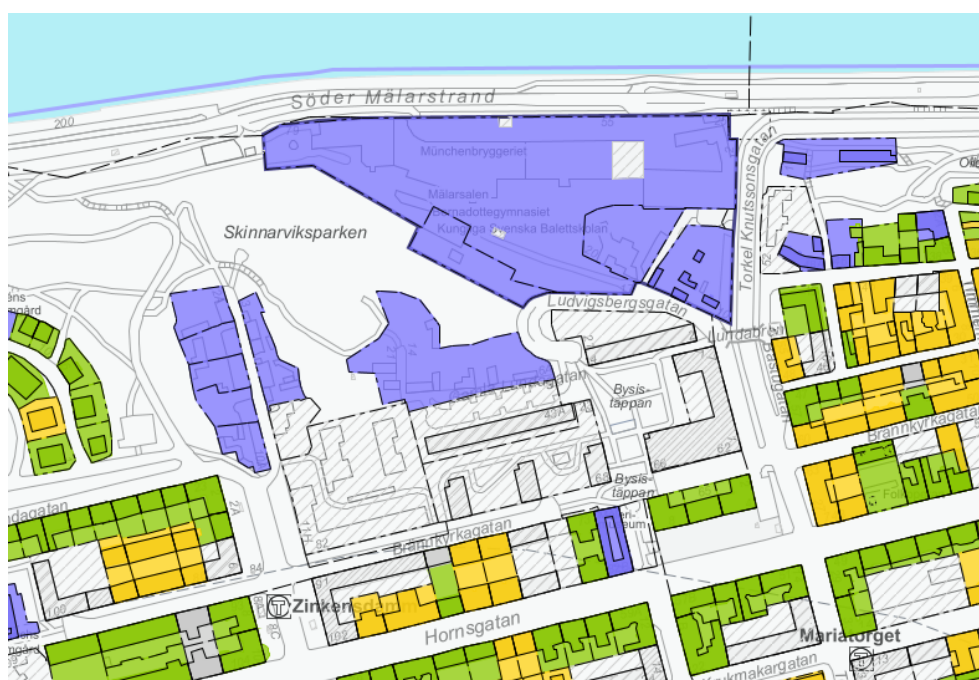
Enligt PBL får byggnader som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär, inte förvanskas. Stadsmuseets klassificeringskarta är ett redskap inom Stockholms stad vilket används som ett kunskapsunderlag i stadens hantering av plan- och bygglagens regelverk kring varsamhet och förvanskning. På kartan finns tre färger som markerar olika grad av kulturhistoriskt värde.

Blå - Högsta klassen, omfattar miljöer som bedöms ha synnerligen höga kulturhistoriska värden.

Grön - Grön klassning innebär också ett högt kulturhistoriskt värde och betyder att miljön bedöms vara särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

Gul - Gul klassning innebär att miljön bedöms ha positiv betydelse för stadsbilden och/eller ha visst kulturhistoriskt värde.

Byggnaderna inom aktuellt planområde är samtliga blåklassade, vilket innebär att de bedöms ha synnerligen högt kulturhistoriskt värde, Figur 11.

Figur 11. Utdrag från karta över kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, Stockholms stadsmuseum.

6.1.3 Översiktsplan för Stockholm

Under rubriken *Kulturmiljö i en växande stad* redogör Stockholms stad för hur kulturmiljöer ska tas tillvara i utvecklingen av staden. Relevant i detta fall är bland annat:

- *Bebyggelse som är kulturhistoriskt värdefull och har betydelse för stads- och landskapsbilden ska ses som en resurs i stadsutvecklingen.*
- *Att väva samman ny bebyggelse med befintliga värden är angeläget i stadsbyggandet. Nya tillägg i stadsväven ska uttrycka ett medvetet förhållningssätt till kulturmiljöns värden.*
- *När staden förändras krävs ett medvetet förhållningssätt till topografi, stadssiluet och mötet med vattnet. Högre byggnader ska infogas med omsorg om stadslandskapets helhetsverkan. Grönska, parker och naturområden ska utvecklas så att kulturvärden tas tillvara samtidigt som nya estetiska och sociala värden tillförs.*
- *Stadsbyggandet ska ta sin utgångspunkt i kunskap om stadsdelarnas olika karaktär, hur de samspelar med landskapets förutsättningar, deras olika stadsplanemönster och hustyper. Ett medvetet förhållningssätt till befintliga kvaliteter är därför en förutsättning vid tillägg och omvandlingar.*
- *Kulturmiljöns värden ska fortlöpande identifieras, säkerställas, tas omhand och utvecklas.*
- *Ny bebyggelse, ändringar och tillägg i befintliga miljöer ska utföras omsorgsfullt, med konsekventa karaktärsdrag och genomarbetade detaljer grundade på en gedigen analys.*

Hur riksintressen enligt miljöbalken ska tillgodoses redovisas i översiktsplanens bilaga *Riksintressen enligt miljöbalken* (2018). I riksintressebilagan ges bland annat riktlinjer kring rivningar inom riksintresset. Det slås fast att byggande vid vattenrummen innebär arkitektoniska utmaningar men att nya byggnader kring dessa kan bli värdefulla tillskott. Det poängteras också att det är viktigt att hänsyn tas till påverkan på blickfång och utblickar från stadens utsiktspunkter. Vidare anges att stadsbilden i de äldsta delarna av Stockholm med utblickar över centrala inlopp är känslig för skal-förskjutningar.

Efter att översiktsplanens bilaga togs fram har Riksantikvarieämbetet reviderat riksintressebeskrivningen för riksintresset Stockholms innerstad

med Djurgården [AB 115]. Revideringen gjordes 2023 och innehåller både tillägg och ändringar. Riksintressanta uttryck med särskild relevans för Ludvigsberg redovisas i avsnitt 6.2.3

Stockholms byggnadsordning

Stockholms byggnadsordning kan ses som ett tematiskt tillägg till översiktsplanen som förtydligar planens delar om allmänna intressen: Kulturmiljö i en växande stad och Arkitektur och gestaltning. I byggnadsordningen finns vägledningar för Stockholms stadslandskap och Stockholms stadsbyggnadskaraktärer. För Ludvigsberg är följande punkter i vägledning för *Topografi och siluett*, *Vattenrum* och *Stenstad* av relevans:

Topografi och siluett

- *Utforma ny bebyggelse i samspel med topografi, siluett och befintlig bebyggelse. Förstärk stadslandskapets karakteristiska formationer.*
- *Placera och utforma nya byggnader som höjer sig över den rådande skalan och siluetten utifrån hur stadsbilden påverkas i alla skalor. Beakta konsekvenserna för siktlinjer, utblickar från höjdparter, skuggverkan och mikroklimat.*
- *Låt den enhetliga höjdskalet i det sena 1800-talets bebyggelse, befintliga högre byggnader och stadslandskapets karaktärsdrag fortsatt utgöra utgångspunkter för siluetten inom tullarna.*
- *Låt naturlandskapets karaktärsdrag, punkthusgrupper, bebyggda höjdpåsar och höga hus som markerar centrum fortsatt utgöra utgångspunkter för siluetten utanför tullarna. Höga hus kan berika stadsbilden som landmärken, till exempel vid kollektivtrafiknoder, stadsdelscentrum eller andra betydelsefulla platser.*

Vattenrum

- *Beakta de öppna vattenrummen i alla skalor, och dess karakteristiska inramning av vegetation, berg, kajer eller bebyggelse.*
- *Utforma ny bebyggelse mot stadens vattenfronter utifrån en samordnad gestaltningsidé och med stöd i stadslandskapets natur- och kulturvärden. Beakta de offentliga och representativa byggnadernas skala, framträdande exponering och gestaltning.*
- *Beakta utblickar och siktlinjer mot vattnet både vid planering av ny bebyggelse och när förändringar görs inom befintlig bebyggelsestruktur.*

- *Utforma stränder och kajer samt platser mellan bebyggelse och vattenrum med offentlig karaktär så att stadslivet berikas. Aktivera och tillgängliggör vattenkontakten. Utveckla de sjöfartsanknutna miljöerna så att det maritima kulturarvet blir fortsatt avläsbart.*

Stenstad

- *Utveckla stenstaden med utgångspunkt ur det sena 1800-talets stadsplanestruktur; kvartersindelning, esplanadsystem och gatubredder samt det äldre gatunätet på Södermalm och kvarvarande delar av 1600-talets gatunät. Utforma nya byggnader som läggs till i befintlig struktur utifrån en samtida tolkning av platsens förutsättningar.*
- *Motivera höga byggnader som läggs till och som bryter mot stenstadens och Citys enhetliga höjdskala ur stadsbildssynpunkt. Beakta relationen till andra höga byggnader och omgivande byggnadshöjder samt påverkan på offentliga rum. Beakta konsekvenserna för siktlinjer och utblickar från stadens höjdparter.*
- *Ta tillvara, utveckla och aktivera stenstadens torg och parker för att möta behovet av rekreation och mötesplatser.*
- *Utforma ny bebyggelse så att stenstadens blandning av bostäder och verksamheter tas tillvara och utvecklas. Undvik omvandling av befintliga lokaler i bottenvåningarna till bostäder.*
- *Ta tillvara eller återskapa karaktärsskapande material, kulörer, byggnadsdelar och detaljer i så stor utsträckning som möjligt vid ombyggnad och renovering.*

Stockholms arkitekturpolicy är ytterligare en komponent (tillsammans med översiktsplanen, riksintressebilagan och byggnadsordningen) i den övergripande strategi Stockholms stad har för stadens arkitektur.

6.2 Förutsättningar

6.2.1 Historik

En utförlig beskrivning av platsens historik ges i *Münchenbryggeriet Kulturmiljöutredning* (White arkitekter, 2021). Se även avsnitt 2.3 för en kortare beskrivning.

6.2.2 Nuläge

Se Figur 2 och Tabell 1 i kapitel 2 Nuläge, för översikt över byggnader, platser och benämningar.

Närområdet

Planområdet avgränsas i norr av Söder Mälarstrand och Mälaren, med Riddarfjärdens vattenrum. I söder och väster möter Skinnarviksberget och i öst avgränsas området av Torkel Knutssonsgatan som skär genom Mariaberget. Karaktäristiskt för området är mötet med vattnet och landskapet med branta bergsväggars som till stor del skapar en naturlig inramning och fond till bebyggelsen.

Bebyggelsen inom området har en varierande karaktär. I grova drag kan bebyggelsen delas in i två karaktärstyper; Ludvigsbergs verkstäders tidigare bebyggelse och Münchenbryggeriets komplex.

Verkstadsbebyggelsen

Ludvigsbergs verkstäders bebyggelse består i huvudsak av sammanbyggda mindre huskroppar i 2-3 våningsplan. Byggnaderna är anpassade efter de topografiska förhållandena på platsen vilket bidragit till en oregelbunden planstruktur och en varierande och uppbruten siluett. Byggnaderna sluter sig runt en mindre gårdsplan som idag utgörs av en överbyggd parkering. Denna nås genom en passage från Torkel Knutssonsgatan. Ett släpp finns från gårdsplanen in till Münchenbryggeriets södra gård.

Verkstadsbebyggelsen präglas av det sena 1800-talets stiluttryck; byggnaderna vilar på stensocklar och väggarna är slammade i tegelröd kulör eller murade i rött tegel. Byggnaderna har varierande fönstertyper som speglar byggnadens tidigare funktion. Fasaderna har en sparsmakad utsmyckning där tandsnittsgesimser utgör ett dekorativt element. Undantaget utgörs av kontors- och verkstadsbyggnaden längs Torkel Knutssonsgatan och Duvogränd vars tegelarkitektur bättre ansluter till

Münchenbryggeriets komplex, präglad av en livlig och detaljrik fasadarkitektur.

Bryggerianläggningen

Münchenbryggeriets vidsträckta huskropp, parallellt ställd med Söder Mälarstrand är en starkt karaktärsskapande del i Södermalmssiluetten. Byggnaden reser sig i det flackare landskapet i norr med bergsväggen som fond i söder. Byggnaden präglas av olika utbyggnadsfaser vilket gett upphov till en varierande arkitektur; de äldre bryggeribyggnadernas fasader mot söder, 1890-talets nybyggnation, 1904 års utbyggnad som i gestaltningen anpassats efter den tidigare volymen, 1950-talets utbyggnad och 1980-talets till- och ombyggnationer i postmodern stil utgör tydliga årsringar. Utbyggnadsfaserna markeras även av de sammanbyggda volymernas varierande höjd och skala vilket ger byggnaden en ojämn siluett och en uppbruten karaktär, särskilt mot söder.

Den norra fasaden som vänder sig mot vattnet har en mer sammanhållen karaktär, där dess framträdande sockelvåning i natursten och välkomponerade och pampiga tegelfasad gör sig gällande. Mot innergården har byggnaden en mer varierande och intim karaktär. Fasaderna präglas här i högre grad av på-, om- och tillbyggnationer. Ett sammanhållande element utgörs av de murade tegelfasaderna. Detta medför även att de äldre volymernas putsade fasader tydligt avtecknar sig.

Utöver den vidsträckta byggnaden finns på fastighetens södra del en i bergväggen insprängd lagerkällare, en äldre panncentral, kallad "Smedjan", och den högresta ångpannecentralen uppförd 1924 som tydligt förhåller sig till bryggeribyggnadens utformning, samt en mindre elcentral från 1980-talet. På framsidan mot Söder Mälarstrand finns ett pumphus från 1900-talets mitt.

6.2.3 Riksintressanta uttryck med särskild relevans

I Riksantikvarieämbetets (RAÄ:s) riksintressebeskrivning preciseras de riksintressanta uttrycken som tillsammans berättar om viktiga aspekter av stadens historia och som utgör grunden till riksintresset.

Uttryck för riksintresset anges i färgad ruta på följande sidor, där fetstil är uttryck av särskild relevans för Ludvigsberg.

Stadslandskapet uppdelat på de olika öarna och malmarna, med de många broarna som förbinder stadens olika delar med varandra och med ytterstaden. **Stadens utbyggnadsfaser (årsringarna) som gör stadsväxten läsbar från medeltiden fram till millennieskiftet. Stadssiluetten med den begränsade och jämna byggnadshöjden där endast fåtal byggnader höjer sig över mängden. Stadens anpassning till de naturgeografiska förutsättningarna: förkastningsbranterna, obebyggda bergsformationerna och grönladda höjderna som en del av stadsbilden samt Stockholmsåsens kvarvarande delar. Fronterna mot vattenrummen och Stockholms inlopp, både från Saltsjön och från Mälaren. De öppna vattenrummen och utblickarna från gaturummen mot vattnet. Kontrasten mellan den täta staden och det gröna parklandskapet på Djurgården och andra platser som Långholmen och Skeppsholmen. Utsiktspunkter som gör det möjligt att blicka ut över stadslandskapet. Gatuvyer med enskilda byggnader eller andra element som blickfång.** Stenstadens tydliga yttre gränser.

STOCKHOLM SOM HUVUDSTAD OCH MAKTCENTRUM

Miljöerna och byggnaderna som hör samman med funktionen som huvudstad, och förvaltningsstad alltsedan medeltiden, så som de kungliga miljöerna, byggnaderna för rikets och länets förvaltning, kulturinstitutionerna och kyrkorna.

Den äldre stenstaden och tidig bebyggelse på malmarna. Gamla stan med kyrkorna och den täta bebyggelsestrukturen med kontinuitet sedan medeltiden. Gatu- och planstruktur med oregelbundna kvarter innanför långgatorna och den senare medeltidens karaktäristiska "revbensmönster" med små smala gränder ner till vattnet. Andra delar av staden med rötter i medeltiden. Riddarholmens gatunät, platsbildningar och bebyggelse med grund i medeltiden. De bevarade resterna av den äldsta gatu- och tomtstrukturen på Södermalm. De äldsta kyrkorna på malmarna. Rutnätsplanen på malmarna, de offentliga rummen och **bebyggelsen från 1600-talet som visar på stadens starka expansion.** Gamla stans yttre årsring, med Skeppsbroraden, Nygatskvarteren och slottsområdet. Slottet med sin dominerande roll i stadslandskapet.

Områden med stenhus från 1600-, 1700- och första delen av 1800-talet. Stadspalatsen och malmgårdarna. Inslag av grönska i form av kyrkogårdar samt äldre parker och trädgårdar såsom Kungsträdgården, Humlegården och malmgårdarnas trädgårdar. **Småskaliga trähus i stadens dåvarande ytterkanter på Södermalm.**

STOCKHOLM BLIR STORSTAD

Stadsbyggandet från mitten av 1800-talet fram till tiden runt sekelskiftet 1900. Områden byggda som nya stadsdelar på malmarna med esplanadsystem, genombrottsator, platsbildningar och offentlig utsmyckning. Gatorna av olika bredd och karaktär och den täta enhetliga bebyggelsen i stenstaden med byggnader i sammanhållen höjd. Parkerna som anläggs i den framväxande storstaden, såsom Berzelii park och de karaktäristiska bergsparkerna. Nedre Norrmalm med centralstationen och Drottninggatan som stadens nya centrum. Villastaden, med exklusiva bostadshus.

Nya typer av offentliga byggnader, såsom Långholmens centralfängelse, Östermalms saluhall, sjukhusmiljöer, skolorna. Anläggningarna och byggnaderna för sanitet, service och kommunalteknik, såsom elektricitetsverk, vattentorn, Brunkebergstunneln och hissarna på

Södermalm. Gasverksområdets omfattande kommunaltekniska anläggning. De många nya kyrkorna, frikyrkorna och byggnader för olika samfund samt Stora synagogan.

1900-TALETS STADSBYGGANDE OCH BEBYGGELSEUTVECKLING

Det tidiga 1900-talet med fortsättningen på stenstaden, som Birkastan, och den nya terränganpassade gatu- och tomtstrukturen, som Lärkstaden, Diplomatstaden och Röda Bergen. Kungsgatan med Kungstornen. Storgårdskvarteren som t.ex. Motorn, Vingen, Draget och Ryssjan. Koloniträdgårdarna med stugor, tomtavgränsningar och gångsystem. Bostadsområden som visar på den tidiga modernismens genomslag i stadsplanering och arkitektur från 1930-talet och 1940-talet, såsom Gärdet, Abessinien,

Kungsklippan, Fredhäll och Reimersholme. Områdenas öppna gatu- och tomtstruktur med fristående byggnadskroppar och karaktären av hus-i-park.

Den modernistiska bebyggelsen på nedre Norrmalm med torg- och gatustruktur, som påbörjas med enskilda byggnader under 1930-talet och kulminerar i den storskaliga omvandlingen under 1950-, 60- och 70-talen. Sergels torg med sin skala, form, nivåskillnader och superelips, och inramningen med modernistiska byggnader. Hötorgscity med Hötorgsskraporna och de lägre butiksdelarna. Den enhetliga karaktären med modernistiska byggnader längs Klarabergsgatan och runt Brunkebergstorg.

Modernistiska höghus spridda över staden som genom landmärkesposition markerar trafikstråk, stadsgräns, tullar och Stockholmsåsen, till exempel Wenner-Gren Center och Skatteskrapan. Tunnelbanans synliga uttryck i stadsbilden. Södersjukhuset, som en storskalig offentlig inrättning. Modernistiska parkanläggningar och sammanhängande parkstråk, präglade av Stockholmsskolans och efterkrigstidens sociala ideal med landskapet och naturen som utgångspunkt.

Det sena 1900-talets kompletteringar och kvartersbyggnande. Senmodernistiska bostadskvarter, som Drakensbergsområdet och Fältöversten. Postmodernistiska områden med inspiration från äldre arkitektur och med monumentala inslag, som S:t Eriksområdet och Södra stationsområdet.

STOCKHOLM SOM SJÖFARTSSTAD, MILITÄRSTAD SAMT INDUSTRI- OCH HANDELSSTAD

Hamnanläggningarna från skilda tider och byggnader som hör ihop med flottan och sjöfarten.

Kajerna och hamnarna som skapar en karaktäristisk front mot vattnet. Flottans miljöer på Skeppsholmen, Kastellholmen och Galärvarvet. Beckholmen med sina dockor, kranar och magasin samt Djurgårdsvarvet. Segelfartyget af Chapman, som ett permanent inslag i stadsbilden. Djurgårdsstadens bostadsbebyggelse för bl.a. hantverkare och sjömän. Mälarvarvet på Långholmen. Frihamnen med byggnader för handel och produktion, såsom magasinerna, Banankompaniet och Fordfabriken.

Militära byggnader och anläggningar på Östermalm och Gärdet, såsom kasernbyggnader, stall, stabs- och förvaltningsbyggnader och exercisplatser. Gärdet som avläsbart, öppet militärt övningsfält med skansstrukturer och paviljongen Borgen.

Industrimiljöerna som speglar Stockholms betydelse som industristad alltsedan 1600-talet, bland andra Barnängen, Kungliga Myntet och de många bryggerierna, till exempel Münchenbryggeriet.

Miljöer och byggnader för handel och näringsliv. Tullhusen från skilda tider, vid tidigare stadsgränser och hamnlägen. Kontorsbyggnader och bankpalats som utmärker sig i gaturummet, som Trygg-Hansa huset och Garnisonen, eller i sammanhållna miljöer, som vid östra Kungsträdgården. Storskaliga varuhus i city såsom NK, PUB och Åhléns.

DEN OFFENTLIGA STADEN

Byggnader och miljöer kopplade till demokratin och den offentliga förvaltningen. Statsförvaltningens byggnader och miljöer på Helgeandsholmen och båda sidor om Norrström. Riddarholmens byggnader för statlig förvaltning, som gamla riksdagshuset och Riksarkivet. Östra Kungsholmens myndighetsbyggnader, såsom Rådhuset med Rådhusparken och Polishuskvarteret. Stadshuset med sin utmärkande landmärkesroll i stadsbilden.

Folkrorelsebyggnaderna och -miljöerna såsom arbetarrörelsens byggnader vid Norra Bantorget och Medborgarplatsen med Medborgarhuset samt idrottens byggnader och anläggningar, såsom det större idrottsområdet på Norra Djurgården, Stadion och Eriksdalsbadet.

Det vetenskapliga och intellektuella livets byggnader och miljöer från skilda tider. De olika byggnaderna för högre utbildning och vetenskap vid Observatorielunden och Drottninggatan. Akademiernas byggnader. Stadsbiblioteket och Kungliga biblioteket samt deras solitära roll i stadsbilden. De många museerna, såsom Nationalmuseum, friluftsmuseet Skansen och museistaden på Gärdet. Nordiska museet och Vasamuseets tydligt avläsbara profiler på Djurgården. Institutionsbältet på Norra Djurgården, med bland annat de olika högskolorna och universiteten, Bergianska trädgården och Naturhistoriska riksmuseet. Studentområdet Lappsårsberget med sin tidstypiska stadsplan och bostadsbebyggelse.

Byggnaderna för press, media, förlag och teknisk kommunikation såsom Nordstedthuset, Radio- och TV-huset, tidningshusen vid Marieberg och Kaknästornet.

NÖJES- OCH REKREATIONSLIVETS MILJÖER

Nöjeslivets, samvarons och rekreationslivets byggnader och miljöer. De traditionsrika teatrarna och scenerna, såsom Konserthuset, Dramaten och Operan, ofta med framträdande placering i stadsrummet. Nöjesplatser som Mosebacke, Berns salonger och Södra Djurgårdens restauranger och vårdshus, Cirkus och Gröna Lunds tivoli.

Det samlade rekreativlandskapet på Djurgården, med rötter i 1600-talets kungliga jaktpark. Villor och sommarnöjen på Djurgården från 1600-talet fram till sekelskiftet 1900 med omgivande parker och trädgårdar, både i samlade grupper och som fristående byggnadsverk.

6.3 Konsekvenser av planförslaget

Konsekvenser för kulturmiljön kan delas upp i följande kategorier:

Stora negativa konsekvenser kan uppstå när höga kulturmiljövärden påverkas. Skyddad eller skyddsvärd bebyggelse och miljöer berörs. I riksintresseområden påverkas utpekade uttryck och/eller värdekärnor. Påverkan innebär att läsbarheten av landskapets och/eller bebyggelsens utveckling över tid försvåras kraftigt eller upphör helt. Historiska samband, strukturer, funktioner och betydelsebärande företeelser bryts eller går förlorade. Kulturmiljö som fragmenteras så att dess helhet inte kan uppfattas.

Måttliga negativa konsekvenser uppstår när viktiga kulturmiljövärden påverkas i mindre grad än ovan. Läsbarheten av landskapets och/eller bebyggelsens utveckling över tid försvåras. Historiska samband, strukturer, funktioner och betydelsebärande företeelser går delvis förlorade eller försvagas. Strukturer och samband försvagas och blir mindre tydliga. Påverkan kan även innebära att enstaka kulturhistoriskt värdefulla objekt; välbevarade, unika eller på annat sätt särskilt värdefulla blir svårtolkade, fragmenterade eller går förlorade.

Små negativa konsekvenser uppstår när kulturmiljövärden påverkas i mindre grad. Påverkan innebär att läsbarheten av landskapets/bebyggelsens utveckling över tid fortfarande är möjlig. Historiska samband, strukturer, funktioner och betydelsebärande företeelser försvagas eller påverkas men kan även i framtiden uppfattas. Enstaka kulturmiljöobjekt av mindre betydelse påverkas eller tas bort. De enstaka objekten är inte betydelsebärande för kulturmiljöns helhet eller unika eller sällsynta av sin typ.

Inga konsekvenser innebär att varken negativa eller positiva, förväntas på befintliga kulturmiljövärden.

Positiva konsekvenser uppstår när projektet bidrar till att tydliggöra och förstärka kulturmiljöns samband och strukturer.

6.3.1 Påverkan på riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården

I detta avsnitt beskrivs de för Ludvigsbergsområdet relevanta värdebärande uttrycken i riksintresset, hur uttrycken tar sin fysiska form. För varje uttryck görs en bedömning av planförslagets påverkan och konsekvenser.

En översikt över de begrepp som finns i Figur 2 och Tabell 1 i kapitel 2 Nuläge, samt Figur 5 i kapitel 3 Planförslag. Påverkan på vyer som nämns i detta avsnitt illustreras i avsnitt 6.3.2 Påverkan vyer.

Uttryck 1: *Stadens utbyggnadsfaser (årsringarna) som gör stadsväxten läsbar från medeltiden fram till millennieskiftet.*

Relevans Ludvigsberg

I både närområdet och sett på avstånd är flera av stadens årsringar tydligt läsbara. För staden i stort handlar det om stadens framväxt generellt, genom till exempel stenstadens utbredning och industrietableringar längs idag centrala stränder. För Södermalm, och Ludvigsbergs närområde specifikt, är följande utbyggnadsskeden av särskild relevans: utkantsbebyggelsen, 1800-talets sätt att bemästra terrängen och 1960-talsbebyggelsen Somens kvarn som landat i ett mycket äldre sammanhang men icke desto mindre är representativt för tidens samhällsutveckling.

1800-talets stadsbyggande med de stora infrastruktursatsningarna präglar miljön norr och öster om Ludvigsberg. Det sena 1800-talet är tinnarnas epok och den årsringen ger genom några tongivande byggnader karaktär åt stadsbilden på Södermalms centrala norrsida - förutom Münchenbryggeriet med dess livliga taklandskap är det bland annat Mariahissen och Laurinska huset som åsyftas.

Somens kvarn är en representant för den samhällsutveckling som drev bort industrin från innerstaden – goda, hygieniska bostäder med hög standard, inrymda i byggnader omspolade av ljus och luft, var en under stora delar av 1900-talet förhärskande doktrin som i vissa delar av innerstaden omvandlade befintliga miljöer.

Från Skinnarviksberget är årsringarna i stadsväxten väl avläsbara där bland annat en rad kyrktorn, Stadshuset och Hötorgsskraporna både är starka blickfång och manifestationer av stadens utbyggnadsfaser.

Påverkan

De nya bostadshusen innebär att bebyggelse från en ny epok kilas in mellan industriepokens bebyggelse och den efterkrigstida bostadsbebyggelsen i Somens kvarn. Denna ändring av de historiska lagren bedöms medföra en liten negativ påverkan på stadens årsringar. Efterkrigstidens bostadsbebyggelse på Södermalm kommer fortsatt vara väl exponerad och förtätningen inom Münchenbryggeriets område kommer inte påverka läsbarheten kring hur många industrier under 1800-talet förlades till stränderna i stadens dåvarande utkanter. Ny bebyggelse kommer inte att påverka möjligheterna att avläsa utbyggnadsfaserna i de mer centralt belägna delarna av staden.

Bedömning Uttryck 1: Små negativa konsekvenser

Uttryck 2: *Stadssiluetten med den begränsade och jämna byggnadshöjden där endast fåtal byggnader höjer sig över mängden.*

Relevans Ludvigsberg

Stockholms siluett präglas av den begränsade och enhetliga bebyggelsehöjden där enbart enstaka accenter höjer sig över den annars jämna takhöjden, däribland kyrkor. Siluetten på västra Södermalm har inte ändrats nämnvärt sedan 1960-talet och pannskorstenen är en av de enstaka accenter i stadssiluetten som tydligt exemplifierar riksintressebeskrivningens skrivelse om enstaka inslag som bryter siluetten.

Skinnaviksberget är en av få platser i det centrala stadsrummet där landskapet i sig utgör siluett, de flesta höjder kröns av bebyggelse. Kontrasten mellan bergets mjuka form och den likaledes siluettformande, rätvinkliga bebyggelsen i Somens kvarn är slående.

Påverkan

Södermalms uppbrutna och karaktärsfulla siluett sett från norr påverkas marginellt av planförslagets byggnader. Från vypunkten på Norr Mälarstrand tangeras siluetten och höjs något. I vyn från Riddarholmen utgörs siluetten i själva verket av kronorna på ett antal lövträd och i relation till dem påverkas inte siluetten, de är tydligt högre än de nya byggnaderna.

Bedömning Uttryck 2: Små negativa konsekvenser.

Uttryck 3: *Stadens anpassning till de naturgeografiska förutsättningarna: förkastningsbranterna, obebyggda bergsformationerna och grönklädda höjderna som en del av stadsbilden samt Stockholmsåsens kvarvarande delar.*

Relevans Ludvigsberg

Landskapet inom och i anslutning till planområdet utgör ett uttryck för riksintresset. Mälardalens sprickdalslandskap med dess karaktäristiska topografi är lätt att avläsa på platsen. Naturen och landskapselementen med den väldiga norrvända förkastningens varierande topografi är en viktig del av Stockholms stadslandskap. Längs sluttningarna mot vattenrummet präglas landskapet av grönska och branta, kala bergsformationer.

Skinnarviksberget är en av de platser i staden där de naturgeografiska förutsättningarna har haft starkast påverkan på bebyggelseutvecklingen. Staden har här stött på oöverstigliga problem i sin expansion. Berget, bergskärningarna, stödmurar och framsprängda plana ytor visar på svårigheterna som funnits och finns och ger en särpräglad stadsbild. Det länge helt kala berget blir allt grönare och naturen har letat sig in i industrimiljön där den tidigare inte hörde hemma. Planterad grönska inom Disponentvillans tomt och i trädgårdarna till den förindustriella utkantsbebyggelsen kompletterar en i många avseenden grön stadsbild.

Påverkan

Skinnarviksberget, som ramar in Münchenbryggeriet och vars obebyggda del utgör en kontrast till den intensivt bebyggda bryggeritomten, är ett av de mest betydelsefulla uttrycken för det karaktäristiska landskap som gör att Stockholm har en stadsbild som skiljer sig markant från andra städer. I vyerna på avstånd (se avsnitt 6.3.2 Påverkan vyer) påverkas inte den mest markanta delen av Skinnarviksberget - där det obebyggt möter Söder Mälarstrand - annat än att den låga tillbyggnaden i väster (kiosken) skymmer en aning av det bakomliggande berget. Sett från Stadshusbron och från Riddarholmen skym dock delar av berget och dess vegetation som i befintlig situation är synliga ovan Münchenbryggeriet och bredvid Disponentvillan. Från Riddarholmen är det tämligen omfattande ytor av berget som byggs för och härifrån påverkas möjligheten att avläsa bergets form i en begränsad del. Det är idag möjligt att under avlövad säsong avläsa denna form.

De nya bostadshusen bedöms förstärka den rådande stadsbilden på norra Södermalm med bebyggelse som är uppförd på olika nivåer på bergssidorna och ger en karaktäristiskt klättrande bebyggelse.

Inne på gårdssidan ger den nya bebyggelsen upphov till en mer omfattande påverkan. Bergskärningar vid Disponentvillan och upp mot Ludvigsbergsgatan formar den befintliga miljön, tillsammans med stöd- och terrassmurar och de valvbågar som hjälper till att bära upp stråket i läget för f.d. Skinnarviksgatan. Här framgår på ett pedagogiskt sätt hur topografin inneburit stora hinder vid lokalisering och utbyggnad av industrin. Den naturliga grönskan har successivt letat sig tillbaka in i miljön och står i vissa lägen i lummig kontrast till framsprängda bergssidor och murar. Mot dessa bergssidor och murar byggs enligt planförslaget byggnader och trappförbindelser. Betong- och naturstenskonstruktioner rivs i stor utsträckning och de synliga vertikala bergytorna minskar i omfattning. De nya byggnaderna och terrasseringarna minskar sammantaget upplevelsen av det befintliga stupet. Det blir kvar befintliga bergskärningar, stödkonstruktioner och murar mellan Bergshuset och ångpannecentralen.

Det uppstår sålunda betydande negativa följder för de anpassningar som historiskt gjorts för att klara av att bygga och verka i denna topografi. Å andra sidan bedöms nya trappförbindelser längs bergsskärningarna ge nya möjligheter att uppleva och läsa av de stora nivåskillnaderna i landskapet.

Nya byggnader och gårdar i dessa särpräglade lägen innebär också att man fortsätter att tackla nivåskillnader och bygger vidare på den långa traditionen av byggnadstekniska lösningar och anpassningar till berg och höjder och som givit särskilt framträdande uttryck längs Södermalms norra sida.

Bedömning Uttryck 3: Måttliga negativa konsekvenser, samt positiva konsekvenser.

Uttryck 4: *Fronterna mot vattenrummen och Stockholms inlopp, både från Saltsjön och från Mälaren.*

Relevans Ludvigsberg

Landskapet och bebyggelsen representerar stadens utveckling och förhållandet till topografin och vattnet. Inom Ludvigsbergsområdet präglas fronterna mot vattenrummet av grönska som klättrar upp längs åsarna, branta bergsformationer, skiftande årsringar av bebyggelse samt industrianläggningens lokalisering intill vattenrummet.

Bebyggelsefronterna mot vattenrummet är starka runt Riddarfjärden, men inte överallt. Münchenbryggeriet utgör en bebyggd "ö" på en lång sträcka som annars saknar byggda fronter nere vid vattnet. På avstånd skapar bryggeriet en monumental och anslående front på en del av Södermalm som annars har en uppbruten och mångfacetterad, till stora delar grön stadsbild.

Mälaren och Saltsjön är grundläggande karaktäriserande särdrag för Stockholm. Landskapet och bebyggelsen representerar stadens utveckling och förhållandet till topografin och vattnet. Upplevelsen av staden från vattenrummen har särskild historisk relevans eftersom sjövägen långt fram i tiden var den viktigaste kommunikationen med omvärlden.

Påverkan

Fronten mot vattenrummen påverkas med några nya lägre inslag med begränsad skala. Planförslagets paviljong och scen bryter ned bryggeribebyggelsens markanta frontverkan i marginell utsträckning. Från vattnet och Norr Mälarstrand döljs de till största delen av fartyg vid kajen. Kiosken blir ett nytt inslag som tar plats i fronten men som inte försvagar den. Utsiktstrappan/Silon blir också ett tillägg i Södermalms front mot vattenrummet men kan inte bedömas ge någon negativ påverkan bortsett från att den skymmer delar av verkstadsbebyggelsen. Nya bostadshus tar inte plats i fronten men påverkar den på så sätt att den blir mer flerskiktad och klättrande. Bebyggelse som är närvarande vid vattenrummet och orienterad mot vattnet utökas. Fronten mot vattenrummen bedöms inte påverkas negativt av detta. Att 1960-talsbebyggelsen i Somens kvarn blir något mindre framträdande från vattenrummet bedöms inte ge negativa konsekvenser för riksintresset.

Bedömning Uttryck 4: Små negativa konsekvenser

Uttryck 5: *De öppna vattenrummen och utblickarna från gaturummen mot vattnet.*

Relevans Ludvigsberg

Kontakten med vattnet är ett påtagligt inslag för miljöerna runt Riddarfjärden. Inom planområdet finns möjlighet till utblickar över vattenrummet från norrsidan längs Söder Mälarstrand och från fabriksstråkets västra del i övergången till det allmänna parkstråk som hör till Skinnarviksparken.

Även från platser som inte kan karaktäriseras som gaturum, såsom Skinnarviksberget och underbyggda delar i verkstads- och bryggerimiljön, är stadens kontakt med vattnet och utblickarna över Riddarfjärden slående.

Påverkan

Kontakten med de öppna vattenrummen, i det här fallet Riddarfjärden, påverkas i stort inte negativt av planförslaget. Nya möjligheter att röra sig till Münchenbryggeriet från höjderna i söder och nya kopplingar från Ludvigsberg och bryggeriområdet till kajnivån innebär en stärkt kontakt med vattenrummet. Även de möjligheter som ges till vistelse på bryggeriets sjöside innebär en förstärkt kontakt med Riddarfjärden. Från de underbyggda delarna, terrassen ovanpå lagerkällaren i väster och verkstadsgården i öster, kommer den tillbyggda "kiosken" respektive utsiktstrappan ("silon") skymma delar av utblickarna mot vattnet. Från utsiktstrappan uppstår emellertid nya möjligheter att tillgodogöra sig liknande perspektiv.

Utblickarna från Skinnarviksberget mot vattenrummet påverkas i liten utsträckning. Nya byggnader skymmer inget av utsikten ut över staden eller vattenytorna. Från Ludvigsbergsgatan kommer nya byggnader att innebära minskade möjligheter att se vattnet. Dessa möjligheter är dock begränsade redan i dagsläget då bryggeribyggnaderna skymmer den största delen av vattenspegeln.

Bedömning Uttryck 5: *Små negativa konsekvenser genom att sikten mot vattnet skärs av från vissa punkter. Positiva konsekvenser genom den stärkta möjligheten att röra sig till och från kajen.*

Uttryck 6: *Utsiktspunkter som gör det möjligt att blicka ut över stadslandskapet. Gatuvyer med enskilda byggnader eller andra element som blickfång.*

Relevans Ludvigsberg

Münchenbryggeriet är genom sin skala, sin arkitektur och sitt exponerade läge vid Riddarfjärden ett sådant blickfång som avses i riksintressebeskrivningen och hör till ett av de mest markanta runt vattenrummet. I den brokiga bebyggelsen på Södermalms norra krön och sluttning är industrikomplexet ett förhållandevis massivt och samlat inslag som utgör ett blickfång i sig. Dessutom finns gavlar, torn, höga takfall och andra inslag som accentuerar effekten. Ångpannecentralen med sin höga skorsten utgör tveklöst det mest framträdande av dessa inslag, ett markant utropstecken, tillika en symbol för stadens industriella epok.

Även Disponentvillan med sitt karaktärsfulla torn framträder illustrativt ovan fabriksbebyggelsen. Faktum är att det stora flertalet av byggnaderna inom planområdet är synliga från exempelvis Stadshusterrassen.

Bryggeriet har stor betydelse för upplevelsen av staden från flera punkter runt Riddarfjärden, både från flanörstråk- och rekreationsmiljöer och från vardagliga kommunikationsstråk. Hit hör utpräglade utsiktsplatser varifrån turister och stockholmare aktivt blickar ut över staden, såsom kajen vid Klara Mälarstrand och Evert Taubes terrass på Riddarholmen, men även primär infrastruktur som Centralbron och Järnvägsbron.

Skinnarviksberget är innerstadens högsta punkt och en av de bästa platserna att uppleva det riksintressanta stadslandskapet och stadens siluett. Från berget syns några starka blickfång som stadshuset, Hötorgsskraporna och en rad kyrktorn. Det är inte endast vyerna mot de mest centrala delarna av staden som är relevanta, utan även mot öster längs Södermalms särpräglade norrsida.

Stadshuset och Münchenbryggeriet är två monumentala tegelbyggnader som har obruten kontakt över vattnet. Sett från Ludvigsbergsgatans plåtå och vid korsningen Gamla Lundagatan, direkt söder om planområdet, utgör Stadshuset ett tydligt blickfång. Även Kungsholms kyrkas kupolformade torn, som framträder ur stenstadens i övrigt jämna väv, kan skönjas/uppfattas från denna punkt. Från platsen finns möjlighet till utblick över Ludvigsbergs industriebebyggelse, även om staket och grönska avgränsar, med ångpannecentralens topp med skorsten och Disponentvillan med dess torn som starka blickfång.

F.d. Skinnarviksgatan (Rampen/Bryggeristråket) ner mot södra gården hör till en av de gatuvyer där uttrycken för riksintresset är som mest märkbara. Sikten mot den spektakulära ångpannecentralen med dess höga skorsten fokuseras och upplevs här i sin fulla storlek, dess spektakulära relation till bergssidan framgår väl. Längre ner på f.d. Skinnarviksgatan kan ångpannecentralen betraktas tillsammans med Münchenbryggeriets äldre och mer karaktärsfulla delar. Vyn från rampen med utblick över denna del av den forna industrimiljön har i riksintressefördjupningen "Alla tiders Stockholm" beskrivits som "mäktig och fantasieggande". I siktlinjens fond ligger Riddarfjärden och de stora 1960-talsvolymerna i Marieberg som utgör andra betydelsefulla blickfång.

Påverkan

Bryggeri- och verkstadskomplexets helhetsverkan i stadsbilden påverkas i liten utsträckning från flertalet vypunkter. Märkbara effekter uppstår endast från ett par platser. Från Stadshuset reser sig de nya byggnaderna ovan en låg och händelsefattig del av bryggeriet. Här bidrar nya tegelfasader och sadeltak till att stärka bryggeriets helhet, det blir mer av de inslag som karaktäriserar miljön. Samtidigt blir blickfånget mindre tydligt; I befintlig situation finns en tydlig skiktning mellan bryggeriet orienterat ned mot vattnet med bostadsbebyggelsen från 1960-talet tronande på krönet ovanför. Nya bostadshus i tegel mellan de befintliga husgrupperna skapar ett mellanskikt som i någon mån otydliggör Münchenbryggeriet som en avskild och egen miljö i staden. En liknande effekt uppstår sett från Riddarholmen. De nya byggnaderna överbryggar avståndet mellan industrimiljö och befintlig bostadsbebyggelse. Det medför att det Münchenbryggeriet som blickfång utökas och stärks men att blickfånget inte blir lika tydligt avgränsat.

Disponentvillan är ett blickfång och dess betydelse som landmärke försvagas från några vypunkter, den blir dock fortsatt synlig och avläsbar från samtliga platser med undantag för vyn från fabriksstråket.

Ångpannecentralens betydelse i stadsbilden påverkas inte sett från miljöerna runt Riddarfjärden. En marginell minskning av byggnadens synlighet uppstår från Solliden på Skansen. Inifrån planområdet, från stråket som motsvarar historiska Skinnarviksgatan, blir ångpannecentralens idag framträdande roll i gatuvyn försvagad när tillkommande bebyggelse placeras utmed berget framför.

Figur 12. Från bryggeristråket västerut mot den forna industrimiljö och fabriksgården. Ångpannecentralen har en framträdande roll i vyn. Vänster bild visar nuläge och höger bild planförslaget med Bergshuset till vänster och en skymt av Gårdshuset till höger. Foto: Stockholm stad. Montage: Esencial.

Från Ludvigsbergsgatan i korsningen med Gamla Lundagatan, en vypunkt som inte tillhör stadens viktigare, blir rummet mer slutet. Utblickarna över industriebbyggelsen blir mer begränsade än idag då nya volymer framträder med cirka två våningar ovan den befintliga gatunivån och skymmer sikten. Härifrån påverkas även sikten mot Stadshuset (inte tornets synlighet) och andra landmärken som rådhuset, Gustav Vasa kyrka och Wenner-Gren Center.

Från Skinnarviksbergets utsiktspunkter uppstår endast marginella konsekvenser ifråga om upplevelsen av den riksintressanta kulturmiljön. Dessa utgörs av att delar av Disponentvillan skymms, tornet påverkas inte.

Bedömning Uttryck 6: *Små negativa konsekvenser för utsiktspunkter. Måttliga negativa konsekvenser för Münchenbryggeriets roll som blickfång.*

Uttryck 7:

Den äldre stenstaden och tidig bebyggelse på malmarna. De bevarade resterna av den äldsta gatu- och tomtstrukturen på Södermalm (...) bebyggelsen från 1600-talet som visar på stadens starka expansion. Områden med stenhus från 1600-, 1700- och första delen av 1800-talet. (...) Småskaliga trähus i stadens dåvarande ytterkanter på Södermalm.

Relevans Ludvigsberg

Utbyggnaden och regleringen av Södermalm i mitten av 1600-talet resulterade i att gatunätet, som i stora drag följde ett rutnätsmönster, fick sina nuvarande grunddrag i stadsdelens centrala delar (även om det närmast Slussen finns ett mindre område med medeltida gatustruktur). F.d. Skinnarviksgatan som leder ner till Münchenbryggeriet från sydost är ett resultat av denna plan.

I anslutning till området finns bebyggelse som representerar den förindustriella stadens spridning av verksamheter och som speglar den äldre stadens sociala skiktningar i boendet. På Mariaberget finns stenhus i mindre skala från 1700- och 1800-talets första hälft och inom och kring dessa miljöer finns äldre trädgårdar och grönska.

Det finns omkring 300 bevarade trähus i stadens dåvarande ytterkanter, främst på Södermalm, som vittnar om ett Stockholm innan 1700-talets stormaktsfall, härjande bränder och förbud mot träbebyggelse lämnat sina avtryck på staden. Bebyggelsen är främst centrerad i värdekärnorna Fjällgatan, Katarinaberget, Vita bergen, Åsöberget och Östra Mariaberget. Kännetecknande för dessa områden är det oregelbundna, ofta stenbelagda, gatunätet som kantas av grönska. Den småskaliga bebyggelsen som kontrasterar mot den omgivande täta stenstaden. Intrycket av äldre trästad förstärks av byggnadsdetaljerna och de omgivande träplanken.

Mellan Torkel Knutssongatan, Duvogränd och Ludvigsbergsgatan samt på Skinnarviksbergets södra sida finns bevarad utkantsbebyggelse med omgivande träplank. Dessa småskaliga hus står i kontrast mot den anslutande stenstaden och vittnar om Södermalms tidiga bebyggelse för samhällets lägre skikt. Även Mariabergets äldre stenhus är uttryck för den tidiga bebyggelsen på malmarna.

Påverkan

F.d. Skinnarviksvägen är en del av 1600-talets stadsplanestruktur och denna gata påverkas med planförslaget. Ramp och stödkonstruktioner som

är en intressant årsring (dock okänt årtal) i gatans utveckling rivs. Gatans läge, bredd och karaktär förändras där bostadshusen placeras men själva stråket och den viktiga siktlinjen mot Riddarfjärden och Marieberg behålls. Gatan är redan omformad och har endast i begränsad del mått och karaktär från 1600-talet. Stråket får utökad funktionell och upplevelsemässig betydelse.

Ny bebyggelse uppförs relativt nära trähus inom Ludvigsberg 14 (Ludvigsbergsgatan 10-16). Att ny bebyggelse uppförs i närheten av de bevarade trähusen bedöms i sig inte negativt, deras kontrasterande verkan mot stadens senare utbyggnadsetapper är en del av företeelsens kulturvärden. Den mark som bebyggs har ingen stark koppling till de berörda trähusen.

I vyer på avstånd gör de nya byggnaderna att äldre hus vid Gamla Lundagatan som idag kan anas, dock endast vintertid, döljs sett från Stadshuset. Från Riddarholmen påverkas upplevelsen av trähuset Titzens fåfänga (Gamla Lundagatan 14). Byggnadens synlighet påverkas marginellt men dess avskilda läge högt upp på Skinnarviksberget blir svårare att avläsa då ny bebyggelse skymmer delar av det berg och den grönska som inramar byggnaden.

Bedömning Uttryck 7: Planförslaget bedöms ge små negativa konsekvenser för 1600-talets stadsplanestruktur. För den äldre stenstaden på Mariaberget bedöms inga konsekvenser uppstå. För trähusbebyggelsen uppstår måttliga negativa konsekvenser sett från Riddarholmen. Sammantaget bedöms det bli små negativa konsekvenser för den tidiga bebyggelsen på malmarna.

Uttryck 8: *Stadsbyggandet från mitten av 1800-talet fram till tiden runt sekelskiftet 1900. Områden byggda som nya stadsdelar på malmarna med esplanadsystem, genombrottsgator, platsbildningar och offentlig utsmyckning. Gatorna av olika bredd och karaktär och den täta enhetliga bebyggelsen i stenstaden med byggnader i sammanhållen höjd.*

Relevans Ludvigsberg

Det sena 1800-talets och tidiga 1900-talets stenstadsbyggande utgör en fond åt planområdets bebyggelse som med sin jämna takhöjd och likartade fasadkulör gör sig synlig mellan vegetation och bergsknallar.

Det sena 1800-talets och tidiga 1900-talets stora infrastrukturensatsningar präglar miljön norr och öster om Ludvigsberg. Torkel Knutssongatan, insprängd i dalgången mellan Skinnarviksberget och Mariaberget, är en genombrottsgata och belyser hur särpräglade de naturliga förutsättningarna för stadsbyggandet är i denna del av staden. Söder Mälarstrand med dess kaj och breda gata är ett uttryck för 1800-talets stadsbyggande, här stärkt av att gatan och kajen kantas av ungefärligen samtida byggnader.

Påverkan

Stenstaden med dess gator och byggnader påverkas inte negativt av planförslaget. Nya byggnader uppförs på avstånd från Torkel Knutssongatan och stenstadsbebyggelsen påverkas inte i vyerna på avstånd.

Bedömning Uttryck 8: *Inga negativa konsekvenser.*

Uttryck 9: *Stockholm som sjöfartsstad, militärstad samt industri- och handelsstad. Kajerna och hamnarna som skapar en karaktäristisk front mot vattnet. (...) Industrimiljöerna som speglar Stockholms betydelse som industristad alltsedan 1600-talet, bland andra Barnängen, Kungliga Myntet och de många bryggerierna, till exempel Münchenbryggeriet. (...)*

Relevans Ludvigsberg

Münchenbryggeriet och Ludvigsbergs mekaniska verkstad är ett uttryck för industristaden Stockholm. Med Ludvigsberg och Münchenbryggeriet finns i området en koncentration av före detta industriella miljöer med få om ens någon motsvarighet i innerstaden. Här har två av de mest framgångsrika branscherna avsatt mycket goda exempel på verksamhetstypisk

bebyggelse, väl avgränsad från omgivningen. Av de bevarade bryggeribyggnaderna i innerstaden har Münchenbryggeriet det mest exponerade läget och är sannolikt det bryggeri flest människor känner till.

Placeringen vid Riddarfjärden berättar om hur industrierna ofta förlades i vattennära läge i vad som då utgjorde stadens utkanter. Transporter på vatten har varit kopplade till bryggeriverksamheten.

Påverkan

Ludvigsbergs mekaniska verkstad och Disponentvillan

Ludvigsbergs mekaniska verkstäder påverkas främst genom den nya förbindelsen, Utsiktstrappan/Silon, som tar delar av den före detta verkstadsgården som genom sin öppenhet och okonstlade karaktär är av industrihistoriskt värde, i anspråk. Det ingrepp i befintlig byggnad som krävs är begränsat och bedöms få liten påverkan. Utsiktstrappan och de andra trappanläggningarna som föreslås medför också ett tillgängliggörande som gör att fler kommer i kontakt med den unika industrimiljön och kan uppleva den ur nya vinklar.

Nya bostadshus uppförs i nära anslutning till Disponentvillan. Det påverkar inte villans mest betydelsefulla relation, den till byggnaderna i den mekaniska verkstaden, eller övriga byggnader i östra delen av Ludvigsbergsområdet.

Utblickar från Disponentvillan mot bryggerianläggningen, som den sedermera kom att bli en del av, påverkas men utgår inte. Siktlinjer och samband mellan villan och industrimiljön på Münchenbryggeriets gårdssida påverkas dock långtgående. Disponentvillans framträdande roll i stadsrummet vid Riddarfjärden försvagas från några vypunkter men den blir fortsatt synlig från samma punkter.

Figur 13. Vy från Torkel Knutssonsgatans platsbildning direkt öster om Ludvigsbergs verkstadsmiljö. Vänster bild visar nuläge och höger bild med planförslaget (Silon). Foto: Stockholm stad. Montage: Esencial.

Ny bebyggelse på bryggeriets gård

Industrikaraktären på Münchenbryggeriets gårdssida förändras då ytan till stor del bebyggs. Det har varit svårt att få fram vilken betydelse ytorna historiskt haft för bryggeriets produktion. Parkeringsplatsen som funnits de senaste 50 åren eller mer har medfört att ytan har begränsade värden och svag historisk läsbarhet i sin nuvarande form. Som plan disponibel yta under industriepoken har marken med all säkerhet haft en funktionell betydelse för bryggeriets verksamhet. Periodvis har den varit bebyggd med enklare byggnader. Att planen bebyggs innebär en viss negativ påverkan på industriminnet.

Gårdssidan kommer att ändra skepnad och karaktär med nya byggnader och rumsbildningar som påverkar upplevelsen av en renodlad storskalig industrimiljö. Delar av befintliga visuella kopplingar mellan olika punkter och företeelser i miljön kommer att utgå eller försvagas.

Ångpannecentralen, bryggeriets panncentral, har med sin kraftfulla arkitektur och vertikalitet en stark betydelse på gården. Det bedöms den ha även framgent, men siktavinklar mot byggnaden kommer att snävas in och dess gavel mot sydost som har en imponerande verkan sett från f.d. Skinnarviksgatan/gångstråket kommer inte att bli samma arkitektoniska utropstecken som den är idag.

Även upplevelsen av det effektfulla portalmotiv (mot bryggeriets täta västra del) som gaveln utgör tillsammans med torndelen av bryggeriets huvudbyggnad, kommer att förändras då nya byggnader på båda sidor om stråket minskar siktavinklarna. Möjligheten att uppleva denna sällsynt bearbetade industriarkitektur då man ser båda byggnaderna samtidigt kommer dock inte utgå.

Ångpannecentralens skorsten har stor symbolisk betydelse för industrimiljön och annonserar Münchenbryggeriet på långt håll. Den utgör också en symbol för innerstaden som tidigare hårt industrialiserad och är ett viktigt inslag i Södermalms siluett. Skorstenens synlighet och verkan påverkas inte av planförslagets byggnader.

Bostäder i industrimiljön

Att tillföra bostäder till en industrimiljö, som dock sedan länge har en diversifierad användning, bedöms påverka värdekärnans karaktär och innebär den hittills största förändringen av bryggerimiljön sedan produktionen lades ned. De nya bostadshusen föreslås även inrymma publika lokaler, något som ytterligare förskjuter karaktären mot blandad stadsbebyggelse istället för ett tidigare renodlat industri kvarter.

Utvecklingen att bostäder tillkommer bedöms dock bli lätt läsbar och

begriplig genom att de nya byggnaderna uppförs samlat och inte kilas in mellan befintliga tidigare industribyggnader. Utformningen av nya byggnader bedöms vara i hög grad lyhörd mot industriminnets arkitektoniska karaktär vilket mildrar effekterna av att en ny typ av bebyggelse introduceras i miljön.

Tillägg på sjösidan

På bryggeriets sjöside tillförs lätta konstruktioner (Takpaviljongen och Scenen) som inte utgör egna byggnader och som delvis läses ihop med de befintliga trädraderna. Marken norr om bryggeribebyggelsen har svag koppling till industrihistorien i nuvarande form. Det är endast ytorna allra närmast byggnaden som bedöms ha stor betydelse för industriminnet. Att fler vistas och inte endast passerar förbi ger nya möjligheter att ta in och läsa av industrimiljön.

Förändring av befintliga byggnader

Det ingrepp som föreslås för en ny passage genom huvudbyggnaden vid huvudentrén är gjort med stor finesse och små ingrepp i värdefulla strukturer. Denna åtgärd bedöms inte påverka industriminnet negativt. Inte heller trappan i väster, i anslutning till lagerkällaren, ger mer än marginell påverkan på den blåklassade byggnaden. Den tillbyggnad som görs vid bryggeriets västra gavel och som benämns "kiosken" bedöms ge en viss negativ påverkan på industriarkitekturen eftersom den i viss mån påverkar den imposanta västgavelns resning.

Förändring av landskapet

Planförslaget omfattar en ökad programmering, det vill säga gestaltning och funktioner, i miljön runt byggnaderna. Grönska tillkommer i anslutning till nya byggnader och vid nya trappförbindelser. De stora nivåskillnaderna på gårdssidan föranleder insatser för att uppnå godtagbar tillgänglighet. Stråk genom området markeras genom avvikande markbeläggning. De idag i huvudsak asfalterade ytorna som i hög utsträckning nyttjas för biluppställning krymper. Parkeringsfunktionen bidrar till att industrimiljön idag inte upplevs som tillrättalagd eller överarbetad. Parkeringsplatserna bedöms dock ha begränsade kulturvärden i denna anläggning eftersom bryggeriet lade ner kort efter att bilismen fått sitt verkliga genomslag. Till skillnad från yngre industrianläggningar där uppställningsplatser för de anställdas bilar är självklart komponenter i miljön är de här ett sentida inslag som inte stärker läsbarheten kring det industriella arvet. De är i stället främst knutna till den omvandling av miljön som genomförts efter nedläggningen av bryggeriet. Det finns även positiva aspekter för kulturmiljön kopplade till färre parkeringsplatser. Idag upplevs bilarna ha en dominant roll i utemiljön.

Även om förlusten av parkeringsplatser inte ger några tyngre konsekvenser påverkar omvandlingen av parkeringsytorna miljöns autentiska intryck. Tillkomsten av designade inslag, konstverk etc och annan uppgradering av mark och ökat inslag av gestaltande förvandlar miljön och påverkar industrikarakteren. Byggnaderna bäddas in i en delvis ny kontext och det kan bli svårare att föreställa sig att detta varit platsen för en intensiv produktionsmiljö. Samtidigt lyfter denna typ av insatser upp miljöns status och belyser arkitekturens och miljöns kvaliteter. Det uppstår även väsentligt bättre möjligheter att vistas i och ta in miljön.

Att grönskan utökas inom planområdet är inte idealt för industriminneskarakteren men något som idag är en mycket viktig fråga med tanke på klimat, dagvattenhantering, biologisk mångfald och välbefinnande. Tillkommande grönska är begränsad inom de mest känsliga delarna av miljön (sjösidan, den västligaste delen av gården och Ludvigsbergs mekaniska verkstäder).

Bedömning Uttryck 9: Sammantaget måttliga negativa konsekvenser. Denna industrihistoriska tyngdpunkt i staden blir inte på samma sätt och lika renodlat endast en f.d. industrimiljö.

För Ludvigsbergs mekaniska verkstäder bedöms konsekvenserna bli små till måttliga negativa. Att graden måttliga aktualiseras har att göra med att Villa Ludvigsberg/Disponentvillan får en något minskad betydelse i stadsbilden och genom att dess samband med Münchenbryggeriets produktionsmiljö påverkas märkbart.

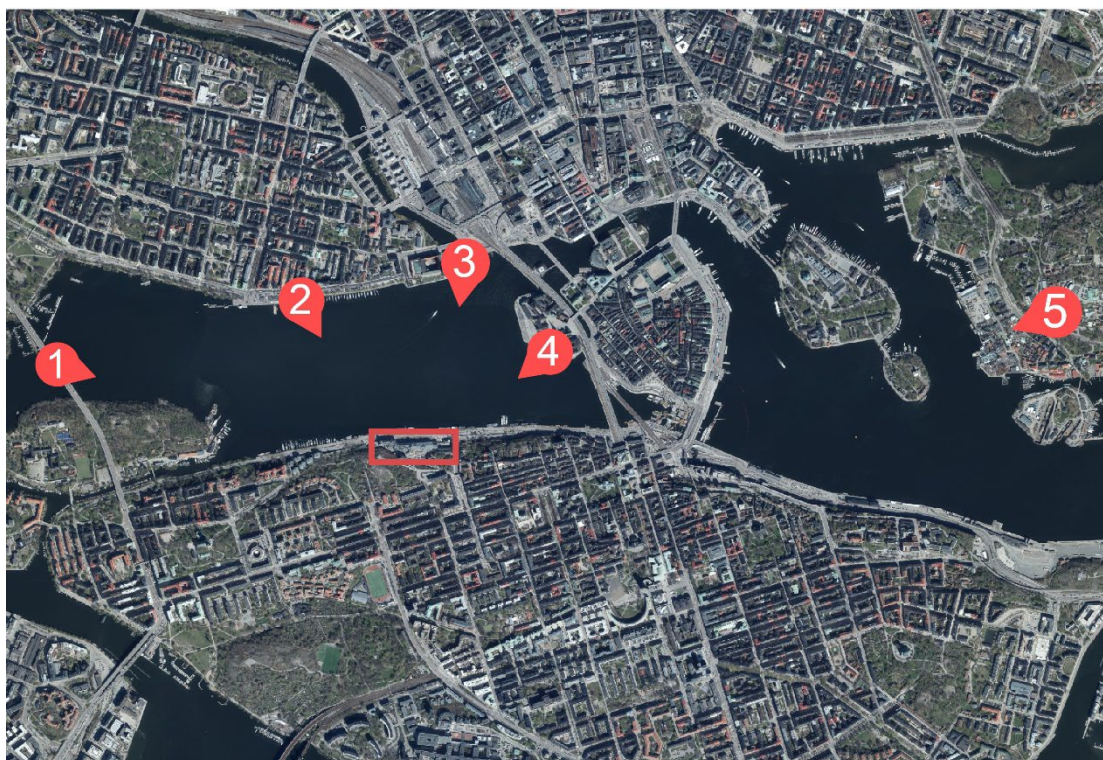
	Riksintressanta uttryck Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115]	Konsekvenser för Riksintresse	
1	Stadens utbyggnadsfaser (årsringarna)	Små negativa	
2	Stadssiluetten	Små negativa	
3	Stadens anpassning till de naturgeografiska förutsättningarna	Måttliga negativa	Positiva
4	Fronterna mot vattenrummen och Stockholms inlopp	Små negativa	
5	De öppna vattenrummen och utblickarna från gaturummen mot vattnet	Små negativa	Positiva
6	Utsiktspunkter som gör det möjligt att blicka ut över stadslandskapet. Gatuvyer med enskilda byggnader eller andra element som blickfång	Måttliga negativa	Små negativa
7	Tidig bebyggelse på malmarna.	Små negativa	
8	Stadsbyggandet från mitten av 1800-talet fram till tiden runt sekelskiftet 1900.	Inga	
9	Stockholm som sjöfartsstad, militärstad samt industri- och handelsstad	Måttliga negativa	

Tabell 2. Sammanställning av konsekvensbedömning för riksintressets uttryck. Se även kapitel 7 Samlad bedömning, för vidare förklaring av färgskalan i tabellen.

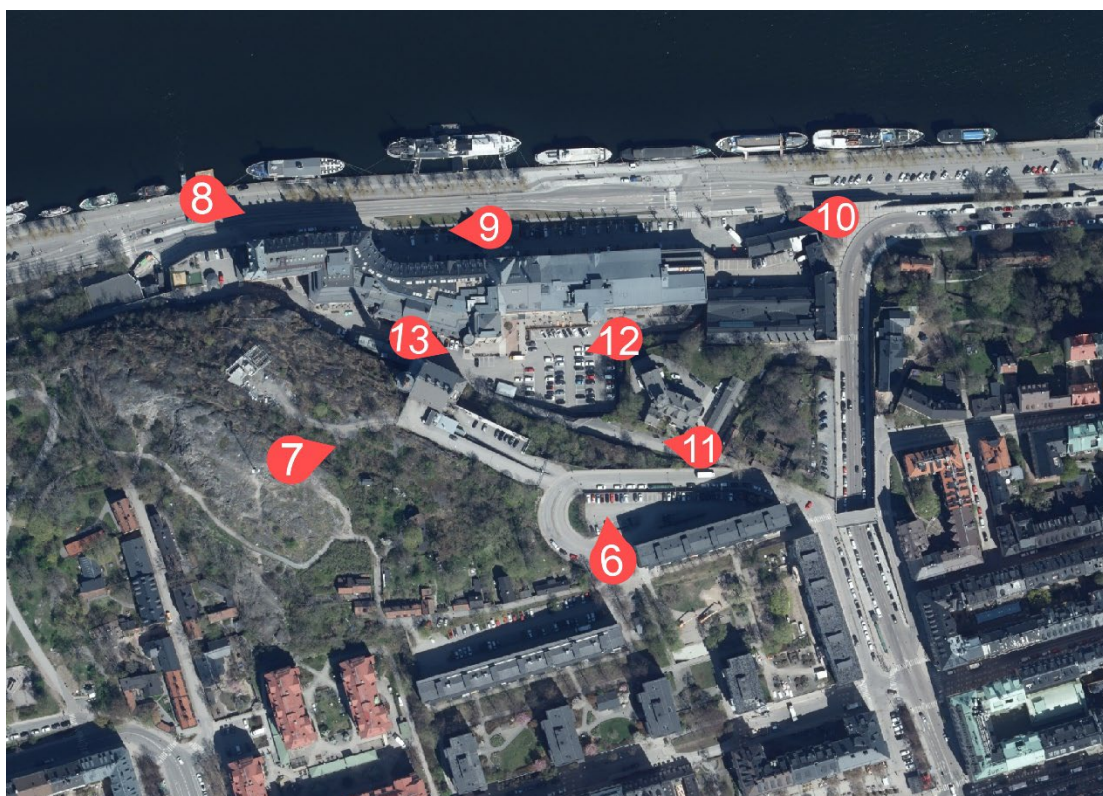
6.3.2 Påverkan vyer

För bedömning av påverkan på riksintresset och på stadsbild enligt PBLs kapitel 2 kap 6 § följer en analys utifrån valda vypunkter. Vypunkterna är allmänna platser i staden varifrån Ludvigsberg med föreslagen bebyggelse på olika sätt framträder. Även vypunkter inifrån planområdet av relevans för riksintresset bedöms nedan. Tyréns kulturmiljöspecialister har medverkat vid val av relevanta vypunkter.

Se Figur 14 och Figur 15 för utvalda vypunkter på avstånd respektive i närmiljön.

Figur 14. Vypunkter från längre avstånd. Flygbild källa: Lantmäteriet

Figur 15. Vypunkter från närmiljön. Flygbild källa: Lantmäteriet.

Vy 1 Västerbron

Nuläge

Västerbron är en viktig kommunikationslänk men också en betydelsefull utsiktspunkt varifrån det finns unika möjligheter att utläsa stadens framväxt i skärgårds- och målarlandskapet.

Bilden är tagen med en vinkling mot söder och med planområdet i fokus. Från Västerbron är Riddarfjärden huvudnumret med utblick över Gamla stans västra bebyggelsefront och Slussens broar, västra Södermalm med tornprydda stenhus på Mariaberget och nedanför det, med obruten sikt, Ludvigsbergs industrikomplex som upplevs komprimerat från vypunkten. Samtidigt ser man in i industrimiljön genom öppningen mellan Münchenbryggeriets huvudbyggnad och Skinnarviksberget. Disponentvillans torn är genom sitt formspråk och ljusa kulör väl igenkännligt bland övrig industriebyggnad. Bryggerikomplexets västra gavel är ett synligt motiv och den glasade tillbyggnaden nedtill är väl avläsbar. Ångpannecentralens skorsten är ett starkt blickfång i vyn, i övrigt bryts siluetten av enstaka kyrktorn och Söder torn, "Haglunds pinne".

Landskapet med Södermalms bergsformationer är tongivande med Mariaberget i bildens mitt, Skinnarviksberget och i förgrunden Långholmens bergiga och skogspräglade landskap.

På större avstånd är Gröna lunds uppstickande tornattraktioner märkbara där de bryter skogssiluetten österut. Den täta och koncentrerade bebyggelsen i Nacka med Kvarnholmen, Finnberget, Jarlaberg och cisternerna i Bergs oljehamn bildar fond med Beckholmens varvsmiljö nedan och framför.

Påverkan

Tillkommande Gårdshuset skymmer del av Disponentvillan (slutna gulputsade fasader) men inte dess torn. Tillbyggnaden på västra terrassen skymmer nedre del av bryggeriets västra gavelbyggnad som upplevs något mindre högre. Dess gentemot befintlig tillbyggnad mer livliga form och kulörverkan som påminner om bakomliggande tegel gör att den upplevs mer integrerad i industriarkitekturen.

Konsekvens

Den skymmande effekt som Gårdshuset har på Disponentvillan bedöms ge en liten negativ konsekvens för riksintresset. Byggnadens betydelse som ett viktigt industrihistoriskt inslag i stadsbilden består till största delen. Pannskorstenens roll som blickfång påverkas inte.

Påverkan på västra gavelns vertikalverkan ger en marginellt negativ konsekvens för upplevelsen av industrikomplexet. Att den nya

tillbyggnaden form- och kulörmässigt överensstämmer närmare med tegelarkitekturen bedöms ge en positiv effekt för upplevelsen av samma gavel vilket uppväger konsekvenserna av den minskade vertikalverkan.

Bedömning Vy 1: Små negativa konsekvenser.

Vy 2 Norr Mälarstrand (i höjd med Kungsholms Hamnplan)

Nuläge

Planförslag

Nuläge

Norr Mälarstrand är ett av stadens flanörstråk och exempel på modernismens parkanläggningar och sammanhängande naturpräglade parkstråk, vilket i sig är ett av uttrycken för riksintresset. Bilden är tagen från den del av Norr Mälarstrand som istället har karaktär av kaj.

Från Norr Mälarstrand är det till stora delar kala Skinnarviksberget med Skinnarviksparkens lummiga grönska mycket framträdande.

Münchenbryggeriet och Ludvigsberg upplevs i öster ingå i ett relativt tätt bebyggt stadslandskap medan det i väster endast har Skinnarviksberget som granne. Ljusa brandgavlar på stenhusen på Mariaberget blir, under en mulen dag framträdande i vyn. Den västra delen av bryggeribebyggelsen framstår som högre och höjdverkan förstärks av att panncentralen med skorsten reser sig ovan denna del. Den modernistiska bostadsbebyggelsen i Somens kvarn har en framträdande betydelse i en siluett som här annars inte påverkas av bakomliggande landmärken. Disponentvillans torn tecknar sig mot 1960-talsbyggnadens randade fasad.

Fartyg vid kajen och trädraden längs Söder Mälarstrand skymmer betydande delar av bryggeribyggnadens sockel. Verkstadsbebyggelsen i Ludvigsberg påverkas inte på samma sätt eftersom det inte står träd framför.

Från Riddarfjärdens norrsida kan Ludvigsberg och Münchenbryggeriet upplevas i sin fulla längd och utgör ett av de mer markanta blickfången runt vattenrummet med mycket stark frontverkan. Byggnadskomplexets läge berättar om hur industrierna ofta placerades i sjö nära läge i stadens dåvarande utkanter liksom betydelsen av vattentransporter för bryggeriverksamheten. Söder Mälarstrands kaj är ett uttryck för 1800-talets stadsbyggande, vari ingick en betydlig utökning av stadens kajer och gator längs vattenrummen.

Påverkan

Tillbyggnaden vid västra gaveln blir väl synlig från denna punkt, delvis genom att den tecknar sig mot den mörka bergväggen men också genom att glaspartierna har en bandverkan som påminner om den som återfinns i större skala i de befintliga, påbyggda våningarna i bryggeriets östra del.

Trappförbindelsen vid Ludvigsberg skymmer delar av gjuteribyggnadens gavel och delar av den byggnad som ligger under verkstadsgården.

Av de nya bostadsbyggnaderna syns delar av det västra Bergshusets fasad och gavel och dess takfall en nivå under ångpannecentralens takfot. Taket tecknar sig mot himlen och höjer siluetten något på en plats där den idag

utgörs av trädkronor. Det östra Bergshuset kan anas bakom bryggeribyggnaden men smälter samman med 1960-talsbyggnadens krön.

Konsekvens

Det västra Bergshuset ger en förändring av siluetten, den höjs något och blir mer bebyggelsepräglad. Volymtillägget medför också en liten påverkan på panncentralens verkan som självständig byggnad högt upp i sluttningen men konsekvenserna för dess roll som landmärke är små.

Bergshuset med sina tegelröda fasader och mörka sadeltak inordnar sig i befintlig tegelarkitektur och det mångformiga taklandskapet och ger som helhet begränsade konsekvenser för upplevelsen av industribebyggelsen. De tydliggör att landskapet reser sig och funktionen bostad utmanar härifrån inte förståelsen av detta som en riksintressant historisk industrimiljö.

Tillbyggnaden vid västra gaveln och trappförbindelsen vid verkstadsbebyggelsen blir urskiljbara tillägg som visar att industrimiljön utvecklats, en årsring som inte är obetydlig men som inte ger samma avtryck som 1980-talets påbyggda våningar. Trappförbindelsen innebär en liten negativ konsekvens för verkstadsbebyggelsens synlighet och kontakt med vattnet.

Bedömning Vy 2 Norr Mälarstrand: Små negativa konsekvenser.

Vy 3 Stadshusbron

Nuläge

Planförslag

Nuläge

Stadshusbron som förbinder Norrmalm och Klara med Kungsholmen är en av stadens viktiga förbindelser. Stadshuset är en välbesökt destination och antalet turister som rör sig här är betydande. Vyn är också representativ för hamnmiljön vid Klara Mälarstrand där många uppehåller sig i väntan på att resa med fartygstrafiken på Mälaren.

Från Stadshusbron är vattenrummet vidsträckt men blickarna ut över fjärden och mot Södermalm begränsas av Stadshuset. Stenstadshuset vid Högalid döljs till största delen och Högalidskyrkans torn är inte synliga.

Årsringarna i Södermalms utveckling framgår genom några exempel från många tongivande epoker. Mariaberget med dess ljusa stenhus är tongivande till höger i bildens utsnitt. 1960-talsbebyggelsen Somens kvarn med de rytmiska takuppbbyggnaderna formar siluetten mellan bergen. I linje med hissuppbbyggnaderna syn även översta våningen på det höga bostadshuset i korsningen Ringvägen-Maria Skolgata (Tobaksmonopolet 12).

I likhet med vyn från Norr Mälarstrand är stadens anpassning till naturen och de topografiska förutsättningarna starkt närvarande genom de norrvända förkastningsbranterna. Mariaberget med stenhusen upplevs även här tillsammans med det i mindre grad bebyggda Skinnarviksberget som är påtagligt grönt men med betydande kala inslag.

Münchenbryggeriets spektakulära läge vid foten av det delvis utsprängda Skinnarviksberget framgår här särskilt tydligt och visar på stadens anpassning till, och kamp mot, de naturgivna förutsättningarna. Den f.d industribebyggelsen bilar en lång sammanhållen front mot vattnet. Disponentvillan har en särskilt framträdande betydelse där stora delar av byggnaden är synlig och dess solitära läge tydligt framgår. Den uppfattas tillsammans med den förindustriella bebyggelsen ligga i ett bälte av grönska som sträcker sig från Lundabron och upp på Skinnarviksberget. Vid Lundabron är den förindustriella träbebyggelsen synlig under avlövad säsong.

Ångpannecentralens skorsten är ett starkt blickfång, den har härifrån en verkligt solitär roll. Engelbrektsstatyn av skulptören Christan Eriksson upphöjd på kolonn är ytterligare ett element som fångar ögat hitom Riddarfjärden.

Påverkan

Från Stadshusbron reser sig de nya byggnaderna, Gårdshuset och båda Bergshuset, ovan en låg och händelsefattig del av bryggeriet och skapar

ett mellanskikt mellan Ludvigsbergs industrikomplex och Somens Kvarns 1960-talskvarter. I detta mellanskikt återfinns även Disponentvillan. Det västra Bergshuset hamnar från denna punkt delvis bakom bryggeriets högsta del och invid denna byggnadsdels östvända gavel. Det medför att denna karaktärsskapande gavel inte blir fristående och därmed får den en något försvagad position och betydelse. Tillkommande byggnader döljer del av Skinnarviksberget och dess nedtrappning, men skymmer inget av industribyggelsen.

Konsekvens

Här bidrar nya tegelfasader och sadeltak i viss mån till att stärka bryggeriets helhet, det blir mer av de inslag som karaktäriserar miljön. Samtidigt blir blickfånget mindre tydligt; I befintlig situation finns en tydlig skiktning mellan bryggeriet orienterat ned mot vattnet med bostadsbebyggelsen från 1960-talet tronande på krönet ovanför. Nya bostadshus i tegel mellan de befintliga husgrupperna skapar ett mellanskikt som i någon mån otydliggör bryggeriet som en avskild och egen miljö i staden. De nya byggnaderna överbryggar avståndet mellan industrimiljö och befintlig bostadsbebyggelse. Det medför att det Münchenbryggeriet som blickfång utökas och stärks men att blickfånget inte blir lika tydligt avgränsat. Blickfånget Disponentvillan påverkas inte långtgående men dess betydelsebärande upphöjda position ovan verkstads- och bryggeribyggnaden blir inte lika uppenbar när nya byggnader tar plats på dess nivå i topografin.

Flerbostadshuset Somens kvarn har i denna vy, där tre av byggnaderna bildar en nära nog sammanhängande volym, en dominerande ställning. Att denna roll försvagas något genom de föreslagna Bergshuset bedöms få negativa konsekvenser för kulturvärden.

En del av Skinnarviksbergets östra del och viss grönska skymms av Bergshuset. Det blir inte möjligt att på samma sätt följa bergets kontur ovan bryggeriet men träd och trädkronor på olika höjder, trappande längs slutningen, bidrar till att läsbarheten av berget och landskapet ändå blir god.

Bedömning Vy 3 Stadshuset: Små till måttliga negativa konsekvenser.

Vy 4 Riddarholmen

Nuläge

Riddarholmen ger med sin bebyggelse, gatustruktur och platsbildningar med grund i medeltiden uttryck för adelns, statens och kyrkans närvaro och det inflytande dessa hade på huvudstaden och landet. Från Evert Taubes terrass, på Riddarholmens västra kajkant, är vattenspegeln vidsträckt och härifrån framträder de väldiga, norrvända förkastningsbranterna längs med Söder Mälarstrand. På många sätt motsvarar vyn från Riddarholmen föregående vy från Stadshuset, men här med blickriktning längre västerut längs Söder Mälarstrand, Reimersholme och Långholmen och till höger om Långholmen vidtar Västerbron.

I höjdläge ovanför Ludvigsberg kan småskaliga trä- och stenhus som utgör en rest av Södermalms dåvarande utkantsbebyggelse anas. Framför allt framträder här det röda trähuset "Titzens fåfänga" vid Gamla Lundagatan 14, dock endast vintertid.

Även från Riddarholmen kan Ludvigsberg och Münchenbryggeriet upplevas i sin fulla längd och utgör ett starkt blickfången vid Riddarfjärden. Ångpannecentralen är till stora delar dold bakom bryggeribyggnaden men skorstenen är det stora utropstecknet i siluetten.

Den karaktärsfulla Disponentvillan är inbäddad i grönska och tronar ovan de verkstadsbyggnader den tidigare var funktionellt sammankopplad med. Mariaberget med sen 1800-talsbebyggelse och äldre stenhus övergår i Somens kvarns 1960-talsbyggnader som ur denna vinkel framstår som en lång sammanhängande volym och där hisstopparna/teknikrummen på taket med sin regelbundna rytm har stor inverkan på en i övrigt organiskt uppbruten siluett.

I vyns högra del är Högalidskyrkans två torn ett tydligt blickfång som bryter siluetten.

Ett nästintill sammanhängande band av grönska bäddar in bebyggelse och bergytor. Bortom Högalidskyrkan tättnar bebyggelsen i en kompakt stenstad längs bland annat Heleneborgsgatan.

Söder Mälarstrands kaj med flera fartyg skymmer delvis gatans uppbrutna och icke enhetliga trädrader.

Påverkan

Både Bergshuset och Gårdshuset med sin takuppbyggnad framträder bakom bryggerikomplexets östra del samt bakom och till höger om Disponentvillan. Tillkommande bebyggelse skymmer del av bakomvarande bergsformationer tillhörande Skinnarviksberget och vegetation som idag ramar in de äldre trähusen vid Gamla Lundagatan. Bergshuset skymmer

större delen av äldre bebyggelsen vid Gamla Lundagatan som vintertid kan anas genom vegetation idag. Av det mer framträdande trähuset Titzens fåfänga vid Gamla Lundagatan påverkas synligheten marginellt av av det västra Bergshuset och gårdshusets takuppbyggnad.

Det östra Bergshuset höjer den byggda siluetten något. I befintlig situation utgörs siluetten på berörd sträcka vintertid av grenverk och takfall och sommartid av trädkronor.

Konsekvens

Titzens fåfängas synlighet påverkas marginellt men dess avskilda läge högt upp på Skinnarviksberget blir svårare att avläsa då ny bebyggelse skymmer delar av det berg och den grönska som inramar byggnaden. Negativa konsekvenser uppstår för uttrycket småskaliga trähus i stadens ytterkanter.

Disponentvillans idag fria spelrum och kontakt med berget bakom inskränks av nya byggnader. Tornet står inte längre fritt men blir lätt identifierbart. Den ändrade inramningen ger negativa konsekvenser för byggnadens starka roll som blickfång.

Ny tegelklädd bebyggelse bidrar i viss mån till att stärka bryggeriets helhetsverkan men på samma gång blir blickfånget mindre tydligt då distinktionen mellan 1960-talets på höjden tronande bostadskvarter i Somens Kvarn och industrimiljön blir mindre tydlig.

Bedömning Vy 4 Riddarholmen: Måttliga negativa konsekvenser.

Vy 5 Solliden på Skansen

Nuläge

Solliden på Skansen är en av Stockholms viktigaste utsiktspunkter, riksbekant genom Allsång på Skansen. Det är en av få höglänta punkter norr om de stora vattenrummen och platsen ger unik överblick över Södermalms bergsformationer och många av stadsdelens märkesbyggnader.

Förkastningsbranten längs Strömmen och Katarinaberget övergår i en mer låglänt del vid Slussen. Till höger om Slussen reser sig Mariaberget som en väl igenkännlig höjd innan siluetten norr därom planar ut och bryts av kyrktornen i Gamla stan, Mariebergs storskaliga 1960-talsbebyggelsen, slottet och Stadshuset.

Bebyggelsen inom planområdet skymms till stor del av bebyggelsen i Gamla stan, betydande delar av taklandskapet är synligt men smälter samman med närmare liggande tak och Skinnarviksbergets obebyggda ytor. En av de östvända gavlarna på huvudbyggnaden är identifierbar. Framför allt är det dock ångpannecentralen som i egenskap av sitt högre och mer solitära läge och den tydliga markeringen med den höga skorstenen som är framträdande. Skorstenen i kombination med läget ovanför Skeppsbroraden, ett av de starkaste blickfången i vyn, gör att ångpannecentralen, trots hård konkurrens från många andra av stadens landmärken, kan ses som betydelsefull i vyn och som en framstående exponent för stadens riksintressanta industrihistoriska arv.

Påverkan

Tillkommande byggnader skymmer något av den nedre delen av ångpannecentralens gavel.

Konsekvens

Den inskränkning som uppstår ifråga om gavelns synlighet bedöms ge en liten negativ konsekvens för riksintresset. Det direkta mötet mellan berget och ångpannecentralen blir något mindre tydligt. Byggnadens betydelse som en viktig industrihistorisk komponent i stadsbilden består till största delen.

Bedömning Vy 5 Solliden på Skansen: Små negativa konsekvenser.

Vy 6 Från Gamla Lundagatan-Ludvigsbergsgatan

Nuläge

Vypunkten erbjuder vida utblickar över stadens centrala delar med Kungsholmen, Norrmalm och Vasastan samt Ludvigsberg som framförliggande inslag. Förgrunden består av 1960-talets gatusträckning och vändplats samt parkering tillhörande bostadskvarteret Somens kvarn. Ludvigsbergs industrikomplex är genom den kraftiga nivåskillnaden knappt synligt, enbart toppen av bryggeriets mittparti framträder och plåttaket på östra delen. Del av ångpannecentralens gavel kan skymtas mellan träden. Disponentvillan med sitt karaktärsfulla torn till höger i bild är ett tydligt blickfång och Stadshuset ett utmärkande landmärke på andra sidan Riddarfjärden. Rådhusets bastanta torn på Kungsholmen är synligt till vänster och Gustav Vasa kyrkas kupol framträder till höger om bryggeriets synliga delar och intill det tornprydda tak som hör till Adolf Fredriks skola. Bakom skolbyggnaden syns höghuset Wenner-Gren Center och till höger Läkarhuset vid Odenplan. Hotell- och konferensanläggningen Stockholm Waterfont framträder bakom stadshuset.

Södermalms dramatiska topografi uppfattas genom nivåskillnaden och den långa fria sikten mot bebyggelse på andra sidan Riddarfjärden.

Påverkan

Övre våningsplanen och takfallen av tillkommande bostadshusen längs med bergssidan (Bergshusen) synliggörs med den mindre komplement-/entrébyggnaden. Även toppen av Gårdshuset kan skönjas till höger om dessa, invid Stadshuset.

Tillkommande bebyggelse täpper från denna punkt igen befintliga utblickar över staden åt norr. Bergshusen skymmer det av bryggeriet synliga delarna och sikten mot Rådhusets torn.

Sikten mot Disponentvillan bibehålls men Stadshusets södra länga byggs för. Stadshustornet är fortsatt synligt.

Konsekvenser

Den vida utblicken smalnar av och kontakten med stadsdelarna i norr minskar. Från detta höjdläge upplevs de nya bostadshusen som mer småskaliga eftersom endast de övre våningarna synliggörs. Stadsrummet blir mer avgränsat och det riksintressanta landskapets nivåskillnader påverkas genom att delar av siktdjupet förloras men bedöms fortfarande vara avläsbart.

Att möjlighet till utsikt över stadslandskapet och Stadshuset begränsas och att sikten mot Rådhuset, Gustav Vasa kyrka och andra accenter i stadssiluetten skymms medför negativa konsekvenser för riksintresset.

Vypunkten brukar dock inte räknas till en av de mer betydande utsiktspunkterna eller gatuvyerna i staden, vilket innebär att de negativa konsekvenserna blir något begränsade i ett riksintresseperspektiv.

Bedömning Vy 6 Från Gamla Lundagatan-Ludvigsbergsgatan: Måttliga negativa konsekvenser

Vy 7 Från Skinnarviksberget

Nuläge

Skinnarviksberget är en av stadens främsta utsiktsplatser. Utblickarna är långa och vida över stadens centrala delar på andra sidan Riddarfjärden. Till vänster syns Vasastan/city och därefter följer Riddarholmen och Gamla stan med flera kyrkor som bryter siluetten. De ljusa stenhusen bildar tydliga fronter i stadslandskapet.

Övriga höga accenter i vyn är Värtaverkets två skorstenar längst till vänster och Kaknästornet i bildens bakom Tyska kyrkan och Nordiska museet. Till höger om Kaknästornet syns Bredablick på Skansen som ensamt uppstickande element inbäddad i grönska, och långt till höger Söder torn och Skatteskrapan på Södermalm, den senare i stort sett dold bakom grenverk. I övrigt består siluetten delvis av landskapets former och delvis av höga bostadshus i Gärdesstaden och längs Lidingös sydvästra strand.

I förgrunden syns Titzens fåfånga i kvarteret Haren med avgränsande staket. Nedanför Somens kvarn ligger Ludvigsbergs industrimiljö med taklandskap och panncentralens högresta skorsten. Disponentvillan är ett tydligt blickfång i bildens mitt framför stenhusen som klättrar upp på Mariaberget. De äldre trä- och stenhusen inom Ludvigsberg 14 skym nästan helt av vegetation.

Påverkan

Toppen av Bergshuset framträder i bildens mitt och skymmer stora delar av Disponentvillan men inte tornet. Verkstadsbyggnaderna nedanför villan, som idag kan anas genom grenverk, skym delvis av Gårdshusets takupbyggnad.

Nya byggnader skymmer inte utsikten ut över staden eller vattenytorna mer än marginellt. **Konsekvenser**

Disponentvillans betydelse som landmärke försvagas något men villan kan fortsättningsvis identifieras då tornet är fortsatt synligt.

Utblickarna över Riddarfjärden och de centrala delarna ändras inte nämnvärt.

Bedömning Vy 7 Från Skinnarviksberget: Små negativa konsekvenser

Vy 8 Söder Mälarstrand mot sydost

Nuläge

Fasaden mot Söder Mälarstrand och Riddarfjärden bildar tillsammans med Mariabergets inslag av tinnar och torn ett starkt stadsbyggnadsmotiv. Även den stenlagda kajen kantad av fartyg och allén längs med den breda gatan är tongivande och ett uttryck för 1800-talets stadsbyggande, här stärkt av att gatan och kajen kantas av ungefärligen samtida byggnader.

Till vänster, där fasaden svänger in i öster, synliggörs Mariaberget inbäddad i grönska där toppen av tornprydda stenstadshus kan anas.

Vyn upptas till största delen av den västra och även äldsta delen av bryggerianläggningen från 1894, med ett påbyggt, högsträckt gavelparti från 1919. Lågdelen, ursprungligen uppförd 1896 som lagerkällare men ombyggd på 1930-talet, avslutar byggnaden i väster. En rest av en avskärmande tegelmur finns kvar i anslutning till gavelbyggnaden, men är avsevärt lägre än den var tidigare. På terrassen, nuvarande skolgården, finns idag moderna tillägg såsom en glasad entré tillbyggnad indragen från gatan samt en lanternin. Dessa tillägg är inte synliga i den specifika vyn.

Lågdelen i väster är, i jämförelse med övriga bryggeriets mer bearbetade fasad och sockel, inte lika arkitektoniskt märkvärdig. Trottoaren närmast bryggeriet är smal och löper precis intill den högt trafikerade Söder Mälarstrand. Ovanför lågdelen skymtar grönska från Skinnarviksbergets brant som letar sig ner mot fastigheten.

Östra delen av det långsträckta bryggeriet skymms av trädraden längs Norra gården, endast del av fasaden kan skönjas mellan lindarnas trädkronor.

Påverkan

Tillbyggnaden "Kiosken" och utrymmen för uteservering tillkommer ovanpå terrassen, vid nuvarande skolgård och blir synliga från Söder Mälarstrand. Den nya volymen byggs mot befintlig gavelfasad och döljer första våningen.

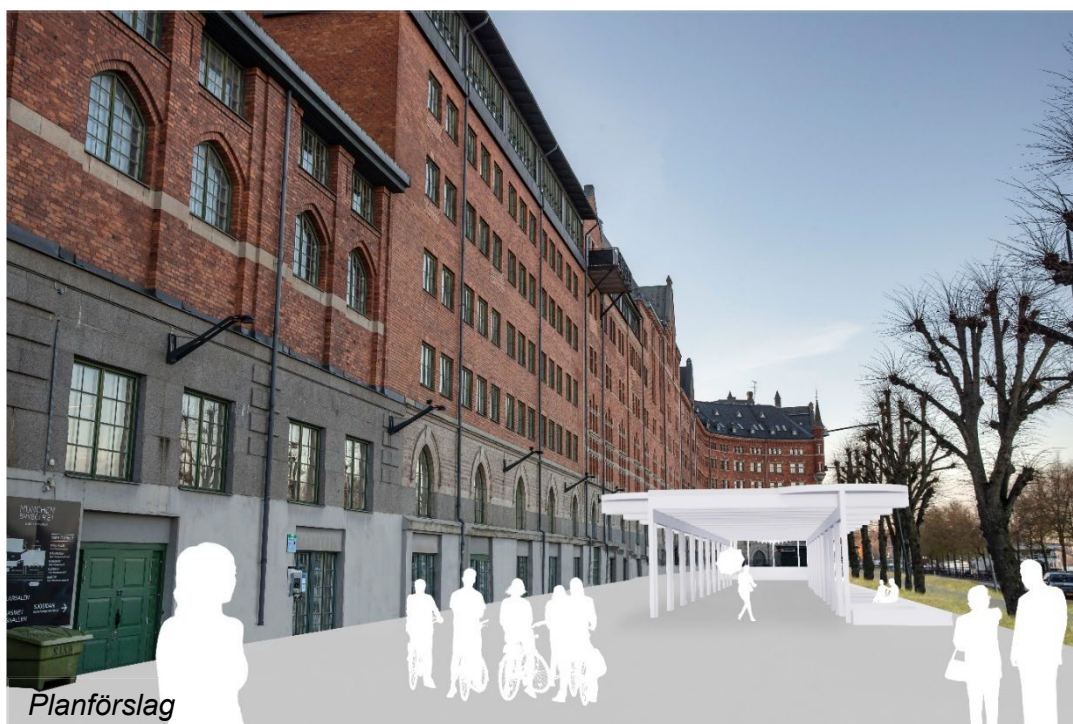
Konsekvenser

Nya tillskott påverkar den högresta gavelns vertikalitet och gör att den upplevs mindre reslig än i nuläget.

De nya tilläggen påverkar inte sikt mot eller upplevelsen av Skinnarviksberget som fond och inramning.

Bedömning Vy 8 Söder Mälarstrand mot sydost: Små negativa konsekvenser

Vy 9 Sjösidan mot väster

Nuläge

Vyn upptas av bryggeribyggnadens centrala fasadparti sett från sjösidan och åt öster där den lägre kontorsdelen övergår i de om- och påbyggda byggnadsvolymer från 1906, därefter tar den äldsta delen av bryggeriet vid, ritad av Hjalmar Kumlien, med det karaktäristiska svängda fasadavslutet. Denna del tillkom 1894 och bevarar i högre grad sin ursprungskaraktär än övriga volymer som ryms i den aktuella vyn. Det finns flera entréer till de många verksamheterna i byggnaden, till största delen utgörs de av ursprungliga öppningar som stärker den industriella prägeln i byggnadens sockel.

Raderna av parkeringsplatser är ett framträdande inslag som har medfört att den industriella karaktären har reducerats i viss bemärkelse. Mellan de två parkeringsraderna är ett stråk belagt med smågatsten.

En rad av lindar löper längs parkeringsytan. I vyn skymtar även trädraden längs Söder Mälarstrands kaj.

Påverkan

Takpaviljongen och Scenen tillkommer på befintliga parkeringsytor. Parkering och asfalterade ytor ersätts med annan markbeläggning. Trädraden bevaras. Takpaviljongen medför att sikten mot den karaktäristiskt svängda delen av bryggerifasaden begränsas då sockel och våning 1tr med de större fönstren skymms. Den befintliga byggnaden lämnas fri med ett tydligt släpp från fasaden. Markytan blir mer gestaltad och tillrättalagd gentemot dagens situation som präglas av asfalterade parkeringsytor.

Konsekvenser

Genom paviljongens luftiga utformning och förhållandevis låga höjd kan läsbarheten och upplevelsen av en historiskt sett öppen och i huvudsak obebyggd yta framför bryggeribyggnaden bestå.

Att parkeringsytor med uppställda bilar försvinner bedöms i första hand ge positiva effekter för upplevelsen av norra gården och bryggerifasaden.

Negativa konsekvenser bedöms uppstå då sikten mot och upplevelsen av den äldsta och mest karaktärsfulla delen av bryggerifasaden begränsas. Fasaden kan dock fortsatt läsas av och kommer vara möjlig att uppleva i sin helhet från flera andra vypunkter. Då paviljongen även är fristående med ett tydligt avstånd från befintlig byggnad bedöms de negativa konsekvenserna bli små.

Bedömning Vy 9 Sjösidan mot väster: Små negativa och positiva konsekvenser

Vy 10 Torkel Knutssongatan mot väster

Nuläge

Bebyggelsen upplevs här från en högre punkt. Byggnaderna närmast har en låg skala och de kringliggande ytorna är enklare utan någon större bearbetning/gestaltning. Delar av gårdsplanen framför verkstadsbebyggelsen upptas av parkering men avsaknaden av de dubbla parkeringsraderna som återfinns i väster bidrar till en mer tidsenlig (1800-talsmässig) verkstads- och fabrikskaraktär i denna del.

Infarten till den forna fabriksgården (södra gården) kan anas i bryggeriets kontorsdel.

Bilden präglas av flera tidslager från 1800-talets mitt till sent 1900-tal. Den mer återhållsamma gjuteri- och verkstadsbebyggelsen från mitten av 1800-talet kontrasterar mot de storskaliga bryggerivolymerna från 1890-talet och senare. Den postmoderna på- och ombyggnaden (1980-tal) med trappgavelmotiv är framträdande/tongivande i vyn. Ångpannecentralens högresta skorsten framträder ovanför kontorsbyggnadens tak.

Söder Mälarstrands trafikled med kajen syns till höger om den uppväxta björken. Riddarfjärdens vattenrum avgränsas av Långholmen, Västerbron och Kungsholmen med bebyggelsen i Marieberg.

Påverkan

Utsiktstrappan/Silon tillkommer i anslutning till verkstads- och kontorsbyggnaden. Sikten mot bryggerianläggningens östligaste del begränsas, men enbart sockel- och del av första våningen döljs helt. Några parkeringsplatser försvinner. Trädraden är kvar liksom den solitära björken.

Konsekvenser

Upplevelsen av Münchenbryggeriets arkitektur påverkas då byggnaderna inte kan upplevas i sin fulla höjd. Den stora skalan och de flera tidsskikten blir fortsatt läsbara. Konsekvenserna för riksintresset bedöms därför bli förhållandevis små.

Att det rör sig om ett nytt inslag på platsen framgår. Silon adderar ett nytt lager till en miljö präglad av flera tidsskikt och kontrasterar till befintliga byggnader. Det tilltänkta fasadmaterialet cortenplåt innebär samtidigt att silon harmonierar med de befintliga rödaktiga fasaderna.

Bedömning Vy 10 Torkel Knutssonsgatan mot väster: Små negativa konsekvenser

Vy 11 Stråket/rampen åt väster

Nuläge

Planförslag

Nuläge

Vyn visar entrén till planområdet från Ludvigsbergsgatans förlängning med det historiska och nutida vägstråket, "rampen", som leder in i det före detta industriområdet. Sträckningen, tidigare benämnd Skinnarviksgatan, åskådliggör historiska rörelsemönster till Münchenbryggeriet från söder. Gatusträckningen berättar även om utbyggnaden och regleringen av Södermalm i mitten på 1600-talet.

Bakom sig har man entrén, tydligt markerad genom en naturstensportal med järngrind och ingången till den praktfulla Disponentvillans innergård. Villans upphöjda läge berättar om tidens hierarkiska system som präglade företagets uppbyggnad. Disponentvillan avgränsas utmed stråket av låga, stenbeklädda stödmurar med smidesstaket och växtlighet.

Sikten mot den spektakulära ångpannecentralen med dess höga skorsten fokuseras och den upplevs här i sin fulla storlek och prakt.

Anpassning till områdets topografiska utmaningar med stora nivåskillnader är tydliga genom bearbetningar av berget, med flera olika murar i kombination med det naturliga berget. Bergskärningen och stödmurar berättar om hur man genom tiderna har behövt anpassa sig till eller bemästra berget på olika sätt. Lummig naturlig grönska visar hur naturen är påtagligt närvarande i denna otillgängliga del av staden.

I en förflyttning utmed rampen öppnar vyn gradvis upp sig och fler byggnader framträder. Rampen bidrar även med siktdjup.

Genom det smala fabriksstråket finns en visuell kontakt med Mälaren och vidare mot Marieberg och Kungsholmen på andra sidan vattnet.

Påverkan

Bergshusen som ansluter till berg och mur längs med den nuvarande rampen tillkommer på vänster sida och skymmer del av panncentralens gavel men volymen och byggnadens utpräglade vertikalitet kan fortsatt avläsas. Skorstenen har fortsatt fritt spelrum. Byggnaderna är belägna i vinkel och följer stråket och terrängen genom att trappas ner mot panncentralen. Med detta följer att blicken leds mot panncentralen.

Gårdshuset, som placeras på södra gården på yta som idag utgör parkeringsplats, skymtar mellan vegetationen och kommer vara mer synligt vintertid. Gårdshuset skymmer mittpartiet i bryggeribyggnadens mer karaktärsfulla delar.

Den historiska sträckningen bevaras i stråkets övre och nedre delar, men rätas ut något i dess mellersta delar, utmed södra gården. För att förbättra tillgängligheten minskas vägens lutning på delar av vägsträckningen.

Konsekvenser

Stråket bibehåller sin funktionella koppling till Ludvigsbergsområdet. Den kan till och med stärkas med tillkommande bebyggelse då stråket får en breddad funktionell betydelse.

Ångpannecentralens dominans i vyn reduceras men byggnadens karaktärsskapande vertikalitet och den höga skorstenen blir fortsatt synlig och ett tongivande blickfång längs med stråket.

Tillkommande byggnader ger stråket en delvis ny kontext (avseende byggnadernas ålder och funktion) och karaktär. Detta bedöms påverka upplevelsen och den idag omedelbara förståelsen av att närma sig ett äldre industriområde. Att karaktärsfulla delar av bryggeriet försvinner i vyns utsnitt påverkar även upplevelsen av den riksintressanta industrimiljön.

Betydande delar av det naturliga berget, grönska, bergskärningar och stödmurar försvinner utmed stråket men bevaras delvis mellan och intill de nya byggnaderna. Som följd av ingreppen bedöms läsbarheten försvåras av hur berget behövt integreras som en del av miljön. Naturliga nivåskillnader blir också svårare att uppfatta.

Tillkommande bebyggelse är placerad på ett sådant sätt att de mest väsentliga delarna i vyn fortsatt kan uppfattas.

Bedömning Vy 11 Stråket/rampen åt väster: Måttliga negativa konsekvenser

Vy 12 Södra gården

Nuläge

Bilden visar den södra gårdsplanen sett från rampen i öster som förbinder Söder Mälarstrand med den forna fabriksgården. Den ståtliga ångpannecentralen med den högresta skorstenenen är ett tydligt blickfång i vyn. Till höger syns bryggerikomplexets östra sida med de mer karaktärsfulla delarna av fasaden och närmast den kontorsmässiga delen präglad av 1980-talets omgestaltning. Längs med kontorsfasaden finns iordningställda ytor med sittbänkar och planteringar i kärl. Det går att ana att gården smiter förbi och fortsätter mellan panncentralen och bryggeriet.

På vänster sida om panncentralen syns en del av den karaktärsfulla betongrampen med valvbågar som sannolikt tillkom på 1920-talet. Rampen, med samma sträckning som den tidigare Skinnarviksgatan, kopplar ihop kvarteren runt Torkel Knutssongatan med fabriksgården och Söder Mälarstrand. Den skarpa bergskärningen med växtlighet utgör en storslagen fond till rampen. Vid rampens början ligger den lilla elcentralen från 1980-talet.

Till vänster syns en mindre del av den branta bergsplatån varpå Disponentvillan tornar upp sig. Mitt på den asfalterade gårdsplanen breder parkeringsplatserna ut sig och upptar idag stora delar av gårdens yta.

Påverkan

Gårdshuset tillkommer på gårdsplanen intill bergsplatån. I vyn syns även en mindre del av terrasstrappan mellan Disponentvillans platå och den nya bostadsvolymen. Befintliga parkeringsytor liksom cykelställ försvinner. Elcentralen rivs. Asfalt som idag täcker hela gården ersätts med annan markbeläggning. Nya gröna inslag i form av träd och planteringar i kärl bidrar med grönska på en idag helt hårdgjord, asfalterad yta.

Gårdshuset bryter sikten mot bergskärningen, grönskan och rampen. Volymen skymmer även sikt mot den östra delen av ångpannecentralen, den kan dock avläsas i sin fulla höjd och skorstenen blir fortsatt synlig. Den mindre tegelbyggnaden som rymmer elcentral rivs.

Konsekvenser

Byggnadsvolymens utbredning innebär att gårdsrummet blir trängre och den forna fabriksgårdens utbredning och historiska funktion blir svårare att läsa av och förstå. Att asfalterade parkeringsytor ianspråkats av ny bebyggelse påverkar i viss mån läsbarheten av verksamhetens utveckling under 1900-talet, men bedöms inte ge några märkbara negativa konsekvenser för kulturvärden. Inte heller rivningen av elcentralen från 1970-talet bedöms medföra några större negativa konsekvenser, då dess kulturvärden är begränsade.

Förståelsen för industrianläggningens läge i direkt anslutning till berget försvåras när bergsskärningen och stödmurarna invid ångpannecentralen utgår ur vyn.

Bedömning Vy 12 Södra gården: Måttliga negativa konsekvenser.

Vy 13 Bryggeristråket åt öster

Nuläge

Den avsmalnande, mer intima västra delen av gården mellan panncentralen, smedjan och bryggeriet utgör en egen miljö med stark rumslighet och tydlig industrikänsla, en del av anläggningen som tvivelsutan är att betrakta som en kulturhistorisk tyngdpunkt inom anläggningen. Bebyggelsen är dock inte oförändrad och påbyggnader har tillförts, i stor utsträckning på ett respektfullt sätt med indragna, avtrappande takvåningar men även påbyggnader av mer oblyg karaktär förekommer.

Den fristående Disponentvillan i sitt upphöjda läge på bergsplatån förstärker upplevelsen av villan som en egen skyddad enklav i miljön och visar på anpassningen till topografi och natur men också till de hårdhanta, långtgående åtgärder som vidtagits för att ge utrymme och plana ytor till industriverksamheten.

Stråket med rampen slingrar sig upp utmed berget mot Södermalms stenstad. Alldeles nedanför rampen ligger en elstation i rött tegel. I slutet av stråket är portalen i sten, tillika entrén till området söderifrån. I bakgrunden ses kvarteret Somens kvarn med sin repetitiva arkitektur karaktäriserad av bebyggelsens horisontella fönstersättning. Mellan ångpannecentralen och Somens kvarn finns ett tydligt släpp, dominerat av berg och grönska.

Påverkan

Bergshusen ansluter till berg och mur längs med den nuvarande rampen. Gårdshuset är belägen på den öppna plats som idag upptas av parkeringsplatser. Disponentvillan och bergsplatån som den är byggd på skymms helt av tillägget på gården. Tillkommande bebyggelse ger en förtätad vy.

Nuvarande vägsträckning upp mot norr bibehålls men marken bearbetas. Elcentralen och valvbågar vid nuvarande ramp ersätts av ny publik gårdsyta med sittrappor, avskiljande element och nya gröna inslag.

Det idag naturdominerade släppet mellan panncentralen och Somens kvarn byggs för. 1960-talshusen skymms något. Sikten mot stenstadsbebyggelsen är intakt.

Konsekvenser

Stadsrummet mellan bryggeriet, smedjan och panncentralen blir oförändrat till sin industriella karaktär och här uteblir negativa konsekvenser. Kontakten med stenstaden påverkas inte.

Karaktärsförändringen av tillkommande bebyggelse blir dock påtaglig bortanför ångpannecentralen och bryggeriets tornbyggnad. Den förlorade kontakten med Disponentvillan och en betydande minskning av synliga bergytor innebär att konsekvenserna bedöms bli måttliga negativa.

Bedömning Vy 13 Bryggeristråket åt öster: Måttliga negativa konsekvenser.

6.3.3 Konsekvenser plan- och bygglagen

Konsekvenser - Topografi och stadsbild

Münchenbryggeriet har byggts i samspel och med motstånd av områdets dramatiska topografiska förutsättningar. Skinnarviksberget är en del av en förkastningsbrant som går i öst-västlig riktning utmed Mälaren och Saltsjön och utgör innerstadens högsta topp med sina ca 53 meter över havet. De särpräglade topografiska förhållandena är karaktäristiska för Stockholm och utgör även viktiga utsiktspunkter vilka gör det möjligt att uppleva platser från avstånd.

Nya byggnadsvolymer placeras i sprickdalslandskapets förkastningar öster om panncentralen. Det innebär att berget och befintliga stödmurar skymms och att bergsskärningarna blir mindre framträdande i stadsbilden, främst sett från närmiljön. Det är positivt att tillkommande bebyggelse i hög grad anpassas till höjdskillnaderna utmed bryggeristråket (rampen) genom trappning av byggnadsvolymer.

Från motsatt sida Riddarfjärden utgör Ludvigsbergs bebyggelse och Skinnarviksberget en viktig fond och orienteringspunkt i stadsbilden med Disponentvillan och Ångpannecentralen som tydliga blickfång. Stadens siluett påverkas endast lokalt och till liten grad.

Utblickarna från Gamla Lundagatan-Ludvigsbergsgatan, ovanför Münchenbryggeriet, mot Vasastan, Kungsholmen och Gamla stan begränsas i viss mån av tillkommande bebyggelse.

Konsekvenser - Gårdssidan

Befintliga parkeringsytor på Södra gården, och den öppna platsen norr om bryggeriet, har haft stor betydelse för lossning och lastning av material, inte minst för transporten av öl, som krävde stora ytor för olika fordon så som kärror, hästdragna vagnar och senare mindre lastbilar. Det är idag svårt att koppla de öppna ytornas funktion till bryggeriets dåvarande verksamhet utan förkunskap, de tidigare lastportarna har till stor del förändrats och den öppna ytan på gården har ändrat karaktär genom sin funktionsanpassning som parkeringsplats.

Överblickbarheten av det historiska bebyggelselandskapet på gårdssidan bedöms påverkas. När öppna ytor som tidigare nyttjades för bryggeriverksamheten försvinner genom tillkommande byggnadsvolymer, bedöms det även bli något svårare att läsa in funktionerna i tidigare verksamhet. Detta påverkar upplevelsevärden och i någon mån de arkitektoniska, industrihistoriska och konstnärliga värdena negativt.

Genom funktionsomvandlingar har Ludvigsberg över tid förlorat en del av industrikänslan. Den befintliga bebyggelsen får genom tillkomsten av bostäder delvis ny kontext. Det innebär att det kan bli svårare att föreställa sig att detta varit platsen för en intensiv produktionsmiljö. Med nya bostäder bedöms en viss påverkan ske genom att den industriella prägeln försvagas ytterligare.

Panncentralen och Münchenbryggeriets tornbyggnad utgör monumentala motiv i den inre miljön. Deras betydelse har beaktats i förslaget, dels genom siktlinje längs med det så kallade Bryggeristråket, dels siktlinje utmed huvudfasadens södra sida. Förståelsen av den historiska kopplingen mellan Disponentvillan och det före detta industrikomplexet kommer försvagas med en byggnad placerad på innergården.

På södra sidan av gården rivs en fristående elstation i rött tegel (konsekvenser beskrivs under *Rivning av elcentral*).

Att gården blir mer tillrättalagd och i högre grad iordningställd för bostäder och att karaktärskapande inslag som stödmurar, ramp och valvbågar reduceras påverkar autenticiteten på den tidigare fabriksgården. Rampens minimalistiska utformning med fokus på funktion får en mer tillrättalagd karaktär med föreslagen gestaltning. Därmed kan även upplevelsen av att närma sig en före detta industriell miljö påverkas negativt. Valvbågarna i

betong som ger stöd till rampen är en tidig konstruktion och ett karaktärsskapande inslag i gårdsmiljön som kommer försvinna. Både ramp och valv är till stor del i dåligt skick och oavsett detaljplanen i behov av omfattande åtgärder.

Positivt är att den befintliga vattenkontakten upprätthålls med siktstråk ut mot Riddarfjärden i nordväst.

Bergstrappan som föreslås mellan Bryggeristråket och Ludvigsbergsgatan innebär ingrepp i berget. Samtidigt förbättras kopplingen till det modernistiska bostadsområdet Somens kvarn och den tidigare utkantsbebyggelsen utmed Gamla Lundagatan och Skinnarviksbergets höjdparter. Genom trappan skapas ett nytt rum och nya flöden som öppnar upp stråkets nuvarande karaktär av sluten transportsträcka. Gestaltningen av nya trappförbindelser, enligt planbeskrivningens illustrationer, bedöms vara väl anpassad till platsen och dess kontext.

Konsekvenser – Sjösidan

De öppna platserna knutna till gjuteriverksamheten, planen framför verkstadsbyggnaden (idag "Skyddsrummet") och den underbyggda, Övre gården, har delvis skiftat karaktär. Det gäller framför allt Övre gården som under huvuddelen av året nyttjas som parkeringsyta. Planen framför verkstadsbyggnaden har till delar en bevarad industriell karaktär med varierad markbeläggning av asfalt och storgatsten samt anpassning för transport in och ut från körportarna. Utsiktstrappan/silon till och från den övre gården blir ett karaktäristiskt tillskott på sjösidan. Genom sin storlek skymmer den dock en del av den befintliga industrifasaden på mekaniska verkstaden och ligger på en idag oprogrammerad, öppen yta som i sig är betydelsefull för industrikaraktären.

På sjösidan är det positivt att den norra fasaden hålls fri från nya tillägg samt att miljöns koppling till vattnet stärks. Aktiviteter anpassade efter säsong kan bidra till att i högre grad tillgängliggöra kulturmiljön. De föreslagna paviljongerna har en luftig karaktär och är fristående från huvudbyggnaden.

Pumpstationen från 1930-talet är inte kulturhistoriskt klassificerad men har under planarbetet bedömts ha höga kulturvärden. I planförslaget undantas pumpstationen från rivningsförbud och riskerar således att i framtiden rivas.

Silon återkommer i gestaltningen vid den västra passagen. Här uppkommer en liten negativ påverkan och konsekvens på industriarkitekturen eftersom den i någon mån inverkar på den imposanta västgavelns resning.

Konsekvenser - Befintliga byggnader

En del av Münchenbryggeriets kulturhistoriska värde bygger på kontinuerlig förändring. Fortsatt förändring utifrån platsens karaktärsdrag och värden kan berika miljön. Få stora ingrepp görs i befintliga fasader. Gestaltningen av dessa ändringar är samtida med tydlig inspiration från den befintliga bebyggelsen, i såväl utformning som materialval. Bedömningen är därför att nya tillägg kan sägas förstärka det arkitektoniska värdet i form av ytterligare en årsring, dock inte i form av industribebyggelse.

Huvudentrén

Den invändiga, centrala passagen ska koppla samman gårdsmiljön, eller Münchentorget, och Söder Mälarstrand igenom bryggeribygnaden. Den nya passagen ska löpa genom den befintliga passagen från den östra entrén men med ändrad gestaltning och en mer direkt koppling. Ambitionen är att passagen ska kunna nyttjas av allmänheten. Dagens trappa upplevs som relativt "privat" och har en begränsad kapacitet genom sin ringa bredd. Varken entré eller trappa är ursprungliga. Den föreslagna passagen påverkar därmed sekundärt tillkomna delar med begränsat kulturhistoriskt värde. Trappan kommer ge en tydligare passage och bättre genomströmning av naturligt ljus.

Det är av vikt att befintliga portaler och omfattningar samt stomme och äldre murverk värnas och att eventuellt nya entrépartier stilmässigt anpassas till byggnaden.

Västra trappan

Ändringen av den västra trappan innebär att nuvarande trappa försvinner och den nya löper på gatunivå i rummets riktning för att sedan nyttja nuvarande löp. Detta innebär att bjälklaget behöver öppnas upp för den nya trappassagen mellan gatuplan och våning 1 tr. På gården mot väster försvinner nuvarande exteriöra entréparti, det ersätts av ett nytt som förlängs utefter hela gavelfasaden. I anslutning till entrén/trapphusöverbyggnaden planeras en kiosk, utformad med industriellt anknutna element som förlaga.

Nuvarande trapphus är kraftigt förändrat, den föreslagna interiöra ändringen påverkar sålunda inte några större kulturhistoriska värden. Håltagningen påverkar stomme vilket innebär en viss negativ konsekvens. Störst påverkan är dock att överbyggnaden täcker en del av den nu exponerade fasaden på västra gaveln. Rivningen av nuvarande exteriöra trapphus innebär en begränsad påverkan då trapphuset är sent tillkommet och inte bidrar till byggnadens kulturhistoriska värde. Västra gavelns fasad har tidigare varit förbyggd med lastkaj under en period men ursprungligen fanns

här en trappa in från gården samt en port in till det utskjutande, tidigare trapphuset. Sammantaget bedöms åtgärden innebära liten negativ konsekvens för byggnadens kulturhistoriska värde, till följd av visuell påverkan av västra fasaden och fysisk påverkan på bjälklaget.

Östra trappan (Utsiktstrappan/Silon)

En ny trappa, utformad med en silo som förlaga, planeras framför verkstadsbebyggelsen för att skapa förbättrade möjligheter för flöden till, från och genom området. Trappan är tänkt att rymma en lokal för kafé eller dylik verksamhet, med trappa eller ramp i spiral på utsidan. Material och kulörer, i huvudsak cortenstål/trögrostande stål, är tänkt att knyta an till befintlig bebyggelse, med en färgskala som går igen i de röda tegelfasaderna och en materialitet som inte känns främmande i den industriellt präglade miljön. Trappan, eller silon, placeras framför den gamla verkstadsbyggnaden mot Söder Mälarstrand, vid lokalen som idag benämns "Skyddsrummet", och i anslutning till bryggeriets kontorsdel.

Placeringen innebär att byggnaden ianspråktar en yta som idag präglas av en brokig markbeläggning med inslag av storgatsten och asfalt. Ytan har en tydlig industriell prägel genom dess synbart varierade tillkomsttid, storgatsten med varierande mönsterläggning, asfalterade lagningar och låga ramper, som tillsammans uppvisar ett enkelt funktionellt syfte. Placeringen skymmer delvis fasaden på bakomliggande verkstadsbyggnad, vilket innebär påverkan på den industriella prägeln. Fysiskt innebär åtgärden en genombrytning av muren till verkstadsgården. Sammantaget bedöms åtgärden innebära liten negativ konsekvens för det kulturhistoriska värdet, till följd av visuell påverkan och fysisk påverkan på markbeläggning och mur.

Rivning av elcentral

Elcentralen inne på södra gården har en sparsmakad, funktionell utformning anpassad till omkringliggande bebyggelse. Byggnaden är ett relativt sent tillskott, från tidigt 1980-tal, och har ett visst kulturhistoriskt värde, främst ur ett miljöskapande perspektiv. En rivning av byggnaden innebär begränsad påverkan och bedöms inte innebära någon negativ konsekvens för miljöns kulturhistoriska värde som helhet.

Konsekvenser - angränsande stadsbyggnadskaraktärer

Den tidigare Skinnarviksgatan, idag stråket via rampen som leder ner till Münchenbryggeriet från Ludvigsbergsgatan, är ett resultat av 1600-talets gaturegleringar. Planförslaget innebär att gång- och cykelstråket längs nuvarande ramp blir kvar men justeras i sträckning och får en ny utformning. Kopplingen till Duvogränd blir kvar opåverkad.

Söder om industriområdet finns tidig trähusbebyggelse som ofta uppfördes på malmarna i stadens utkanter. Dessa småskaliga hus står i kontrast mot den anslutande stenstaden och vittnar om Södermalms tidiga bebyggelse för samhällets lägre skikt. Ingen påverkan bedöms uppstå i den direkta närheten men från längre håll påverkas upplevelsen av bebyggelsen vid Gamla Lundagatan genom att synligheten begränsas från vissa punkter i stadsrummet runt Riddarfjärden.

Det sena 1800-talets stadsbyggande (stenstaden) utgör på distans en fond till Ludvigsberg Stenstadens siluett är på Södermalm ojämn på grund av den kuperade terrängen. Den är också uppbruten av berg och höjder som ansågs för svåra att bebygga. Stenstadens siluett bedöms påverkas i ringa grad av förslaget. Inga konsekvenser bedöms uppstå.

I söder angränsar planområdet till bostadsområdet Somens kvarn från 1960-talet med tidstypisk modernistisk lamellhusbebyggelse i ett öppnare planmönster. Planförslaget bedöms inte innebära att läsbarheten av stadens utveckling försvåras, men området blir inte fullt lika dominant i stadsbilden som idag.

Konsekvenser - Historiska rörelsemönster och funktioner

De historiska rörelsemönstren är inte helt enkla att utröna men bryggeriets bottenvåningar har ursprungligen haft ett stort antal dörröppningar för in- och urlastning. Öppningarna är i huvudsak bevarade men flera har delvis murats igen, ändrats till fönsterpartier eller ersatts med fasta glaspartier.

Det planerade Gårdshuset bygger bort stora delar av den öppna gårdsytan och påverkar därigenom möjligheten att läsa gårdsplanens tidigare betydelse för in- och urlastning samt för transporter. Även på sjösidan påverkas de öppna ytorna framför byggnaden genom tillskapandet av paviljong och scen. Även om dessa nya inslag är uppförda med öppen konstruktion påverkas möjligheten att förstå ytornas tidigare betydelse för bryggeritransporterna. Öppningarna där bland annat in- och utlastning tidigare skedde påverkas inte av förslaget och dessa ger fortsatt god möjlighet till förståelse för tidigare nyttjande. Ny bebyggelse bedöms innebära liten negativ konsekvens gällande möjligheten att fortsatt utläsa betydelsen av gårdsytorna för bryggeriverksamhetens lastning och transporter.

Den befintliga rampen utmed stråket anpassas efter dagens krav på lutning och i förhållande till den planerade bebyggelsen men sträckningen och nuvarande funktion bibehålls. Åtgärden bedöms inte innebära någon negativ konsekvens för de historiska rörelsemönstren.

Konsekvenser – Arkitektur och gestaltning

Förslaget tar utgångspunkt i befintlig bebyggelse och det kulturhistoriska sammanhanget men har på samma gång en egen samtida karaktär. Bostadsvolymerna har anpassats till respektive läge och dess förutsättningar men material och gestaltning går igen, med fasader i omväxlande puts och tegel. De nya tilläggen bildar ett nytt tidsskikt i anläggningen som är lätt att uppfatta och läsa ihop.

Bergshusen bedöms dock mot gården, där byggnadernas fasader kan upplevas i sin fulla höjd, riskera att upplevas enahanda och därigenom inte samverka med den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen. Anledningen till det är att byggnaderna på illustrationerna i planbeskrivningen har enhetliga fasader i puts och bortsett från en sockel i tegel saknar den materialblandning och skiftningar i kulörer som präglar befintliga byggnader.

Takpaviljongen mot sjösidan har en luftig och delvis temporär karaktär som underordnar sig det befintliga med tydligt indrag från bryggerifasaden. Silon, i sin tur kläs i cortenplåt eller annan trögrostande stål, och i sin form refererar den till de stora silor som tidigare funnits inne på bryggeriet och i Ludvigsbergs verkstäder, ett grepp som bedöms vara väl gångbart och lämpligt i den f.d industrimiljön.

Planbestämmelser till skydd för kulturvärden

I planförslaget föreslås ett, gentemot gällande plan, utökat skydd för kulturvärden inom planområdet genom att rivningsförbud införs för samtliga byggnader, undantaget pumpstationen på sjösidan och elstationen på gårdssidan. Skyddsbestämmelser införs för samtliga byggnader som förses med rivningsförbud, även för de delar som tillkommit efter bryggeriepoken, och för den grindförsedda portalen mot Ludvigsbergsgatan samt för en kulturhistoriskt värdefull port in till ett bergrum. Varsamhetsbestämmelser som reglerar ändringar införs för samtliga byggnader med rivningsförbud.

För befintliga murar införs också skydds- och varsamhetsbestämmelser

De föreslagna bestämmelserna och den utökade lovplikten bedöms ge mycket goda förutsättningar för en varsam utveckling av befintliga byggnader, den symboliskt viktiga portalen med grind, den manifesterade öppningen till den f.d. lagerkällaren i bergrummet samt för kulturvärden betydelsefulla murar.

Att varsamhetsbestämmelserna även omfattar interiören bedöms förbättra möjligheterna att tillgodose att invändiga kulturvärden hanteras varsamt.

Bestämmelser saknas dock för murar och stödkonstruktioner som visar hur den besvärliga terrängen bemästrats under olika tider.

6.3.4 Konsekvenser Översiktsplanen för Stockholm

Planförslaget bedöms i huvudsak gå i linje med översiktsplanen och tillhörande strategiska och vägledande dokument. Stadens ambitioner för riksintresset *Stockholms innerstad med Djurgården* som anges i riksintressebilagan bedöms överensstämma med det aktuella planförslaget. Planförslaget bedöms även vara förenligt med Byggnadsordningens riktlinjer för stadsbyggnadskarakter *Stenstad*.

Risk finns dock att riktlinjer som handlar om Stockholms stadslandskap som framförs i både Översiktsplanen och i Byggnadsordningen inte kan tillgodoses fullt ut. Det handlar om samspelet mellan stadsbyggande, topografin och landskapets förutsättningar samt beaktande av stadslandskapets karaktäristiska formationer, här i form av bergskärning, stödmurar och dramatiska nivåskillnader, som bedöms påverkas negativt genom planförslaget.

6.4 Konsekvenser av nollalternativet

År 2035 beräknas liknande verksamheter som i nuläget pågå inom planområdet. I befintliga byggnader kan hyresgäst Anpassningar och mindre åtgärder ha utförts med nödvändig anpassning till byggnadernas höga kulturvärden. Dessa åtgärder bör ha medfört inga eller små negativa konsekvenser för byggnadernas kulturvärden. Gällande detaljplan har säkerställt att fasaden mot Riddarfjärden bevarats i alla väsentliga delar medan påverkan kan ha blivit något högre in mot gården.

Parkeringshuset som medges av gällande plan är eventuellt byggt. Vid ett sådant scenario har en stor del av gårdsplanen på gårdssidan bebyggt. I samband med detta har de förfallna stödkonstruktionerna till rampen längs Bryggeristråket rivits och ersatts med nya konstruktioner.

Att gårdsytan bebyggt bedöms ha medfört små negativa konsekvenser för riksintressets industrihistoriska uttryck. Att bergskärningar och stödkonstruktioner till delar är förbyggda av parkeringshuset bedöms ha medfört små till måttliga negativa konsekvenser för riksintressets uttryck anpassning till de naturgivna förutsättningarna.

7 Samlad bedömning

7.1 Riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården

Flera av de riksintressanta uttrycken som finns i eller i anslutning till Ludvigsberg och Münchenbryggeriet bedöms inte påverkas av planförslaget. Överlag bedöms påverkan på kulturvärden i omgivningen utanför planområdet bli liten. Omgivande utbyggnadsepoker med dess skilda bebyggelsekaraktärer berörs i liten omfattning.

Många av de uttryck som berörs påverkas marginellt eller i liten utsträckning, däribland *stadens siluett*, där påverkan bedöms bli liten och inga landmärken skymms. Undantaget är vyn från mötet mellan Gamla Lundagatan och Ludvigsbergsgatan där flera landmärken på Kungsholmen och i Vasastan inte blir synliga när bebyggelse i högre grad kringgärdar platsen.

Fronten mot vattenrummen påverkas genom några nya lägre inslag med begränsad skala som uppförs på bryggeriets sjösida. Fartyg och befintliga trädrader längs Söder Mälarstrand gör att dessa tillkommande inslag i hög grad skymms eller diffuseras och därigenom inte blir lika framträdande sett från vattnet. Från gatan och promenaden längs Söder Mälarstrand innebär den nya utsiktstrappan att industribebyggelsens front omformas i ett avsnitt där mindre tongivande delar av verkstadsbebyggelsen skymms. Paviljongen och scenen framför bryggeriet hamnar innanför en trädrad och får ingen märkbar påverkan på bryggeriets frontverkan. Nya bostadshus tar inte plats i fronten, men påverkar den på så sätt att den blir mer flerskiktad och klättrande. Sammantaget bedöms konsekvenserna för fronten mot vattenrummen bli små negativa. Tilläggen kontrasterar mot den befintliga bebyggelsen och förtar inte bryggeriets samlade effekt som imposant vägg i stadsrummet.

Kontakten med de öppna vattenrummen, i det här fallet Riddarfjärden, påverkas i stort inte negativt av planförslaget. Sikten mot vattnet skärs av från vissa punkter men nya möjligheter att röra sig från höjderna i söder till kajnivån via verkstads- och bryggerimiljön innebär att kontakten med vattenrummet stärks.

För uttrycket som berör den *dåvarande utkantsbebyggelsen* på Södermalm bedöms inga negativa konsekvenser uppstå i närområdet, men från två av de många vypunkterna. Överlag blir konsekvenserna tydligast märkbara från nordost, från Riddarholmen. Titzens fåfänga får inte samma verkan av

solitär på Skinnarviksberget och andra byggnader i kvarteret Haren vid Gamla Lundgatan skymms. De berörda byggnaderna är inte framträdande idag men denna förindustriella bebyggelse inbäddad i grönska mister lite av sin betydelse i stadsbilden runt Riddarfjärden.

De uttryck som har störst betydelse och tyngd på platsen är de som påverkas mest långtgående. Vad gäller *anpassningen till de naturgeografiska förutsättningarna*, ett uttryck som är särskilt aktuellt genom industribebyggelsens läge i direkt anslutning till Skinnarviksberget, innerstadens mest markanta och kanske mest orörda bergsformation, är påverkan komplex.

Opåverkade delar av berget berörs inte av ny bebyggelse. Istället är det där utbyggnaden givit upphov till byggnadstekniskt och upplevelsemässigt intressanta bergskärningar och stödkonstruktioner som förändringarna sker. Stora delar av den dramatiska bergssidan mellan Ludvigsbergsgatan och bryggeriets gård blir förbyggd och spår av kulturhistoriskt intressanta insatser (till stor del i dåligt skick och oavsett detaljplanen i behov av omfattande åtgärder) för att bemästra berget rivs. Även den framsprängda bergväggen nedanför Disponentvillan byggs till stora delar för. Samtidigt fortsätter stadsbyggandet i dessa utmanande förutsättningar och medför nya typer av konstruktioner, terrasseringar och trappor som ytterligare illustrerar hur topografin och naturförutsättningarna dikterar villkoren i Stockholms särpräglade landskap. Sett på avstånd påverkas inte Skinnarviksbergets mest markanta del där berget reser sig direkt ovan söder Mälarstrand men sett från Riddarholmen blir delar av berget som idag framträder i stadsbilden kring den äldre bebyggelsen vid Gamla Lundagatan förbyggda.

Planområdet omfattar en stor del av den värdekärna inom riksintresset som utgörs av den samlade industribebyggelsen som inrymt Ludvigsbergs Mekaniska Verkstad och Münchenbryggeriet, båda utmärkta exempel på grenar som historiskt präglat den stockholmska industrin. Med en relativt omfattande nybyggnation på den inre, sedan länge obebyggda bryggerigården försvagas förståelsen för industriprocessen. Även det för industriminnet symboliskt viktiga förhållandet mellan Ludvigsbergs disponentvilla och Münchenbryggeriets gård och byggnader påverkas negativt av minskad kontakt.

Att de föreslagna byggnaderna innehåller bostäder och lokaler ger en förskjutning från nedlagd, icke tillrättalagd industrimiljö mot blandad stadsbebyggelse, något som får en irreversibel påverkan på miljön som renodlat industriminne. Den historiska utvecklingen blir dock lätt läst genom

att byggnaderna tillkommer i ett samlat grepp. Byggnaderna, inte minst Bergshuset, bedöms också vara väl anpassade till det arkitektoniska sammanhanget.

Med bostäderna följer en omgestaltning av delar av landskapet och generellt föreslås en förnyelse av den idag i huvudsak asfalterade och för biluppställning iordningställda marken. En omvandlad, designad och grönare utemiljö står delvis i motsats till industriminneskaraktären. Autenticiteten i miljön påverkas och miljön kan riskera att kännas tillrättalagd och i hög grad påverkad av samtidens ideal. Tillgängliggörandet av denna industrihistoriskt betydelsefulla miljö som föreslås bör dock ses som angelägen från kulturmiljöperspektiv - idag är det få som söker sig till miljön med dess avskurna läge med begränsade, delvis otrygga kommunikationer inom anläggningen och en total dominans av parkeringsplatser. Utökade flöden och nya vistelsepunkter som möjliggör för besökare att ta in kulturvärdena inom värdekärnan och de många riksintresseaspekter som finns runt Riddarfjärden bedöms ge positiva konsekvenser för riksintresset.

Sammantaget bedöms konsekvenserna för riksintresset bli små till måttliga negativa men också positiva effekter uppstår.

Genom att det uppstår negativa konsekvenser för riksintresset blir det fråga om en försvagning av riksintresset. Trots att det också finns för kulturmiljön positiva eller neutrala inslag innebär en försvagning enligt Riksantikvarieämbetets systematik att begreppet skada aktualiseras. Skadan bedöms dock vara begränsad.

	RI uttryck Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115]	Konsekvenser för Riksintresse
1	Stadens utbyggnadsfaser (årsringarna)	Små negativa
2	Stadssiluetten	Små negativa
3	Stadens anpassning till de naturgeografiska förutsättningarna	Måttliga negativa Positiva
4	Fronterna mot vattenrummen och Stockholms inlopp	Små negativa
5	De öppna vattenrummen och utblickarna från gaturummen mot vattnet	Små negativa Positiva
6	Utsiktspunkter som gör det möjligt att blicka ut över stadslandskapet. Gatuvyer med enskilda byggnader eller andra element som blickfång	Måttliga negativa Små negativa
7	Tidig bebyggelse på malmarna.	Små negativa
8	Stadsbyggandet från mitten av 1800-talet fram till tiden runt sekelskiftet 1900.	Inga
9	Stockholm som sjöfartsstad, militärstad samt industri- och handelsstad	Måttliga negativa

	←			Förändring	→		
Områdets värden kommer att	förädlas	förökas	förstärkas	förbli oförändrade	försvagas	försvanskas	försvinna
Innebörd	förbättring			neutral påverkan	skada	påtaglig skada	
Förhållnings-sätt	Inspirera - stärka			Hänsyn	Hindra - lindra	Ej tillåtligt	
	Berika			Bruka varsamt	Minimera skadan	Undvika skadan	

Figur 16. Illustration ur Riksantikvarieämbetets handbok för kulturmiljövårdens riksintressen, beskriven som "handlingsutrymmet vid tillämpning av hushållningsbestämmelsen – från att stärka det önskvärda till att förhindra det otillåtna". På denna skala bedöms planförslaget motsvara den kolumn som markerats i blått. Det finns även inslag av förbättring, markerad med tunn brun linje.

7.2 Plan- och bygglagen, PBL

Sammantaget bedöms planförslaget innebära små till måttliga negativa konsekvenser för kulturmiljön, utifrån plan- och bygglagen. Störst påverkan uppstår sett till den av topografin präglade miljön. Nya byggnadsvolymer bygger för bakomliggande berg och stödmurar och de för Stockholm utmärkande nivåskillnaderna blir svårare att uppfatta.

För stadsbilden sett från Riddarfjärdens norra strand, uppstår negativa konsekvenser då nya byggnader medför att industrikomplexet blir ett mindre tydligt avgränsat blickfång framför Skinnarviksberget och 1960-talskvarteret Somens kvarn. Industribebyggelsen och Skinnarviksberget har dock en fortsatt dominerande roll i stadsbilden, som i viss mån kan förstärkas av nya tegelbyggnader, varför påverkan blir något begränsad.

Påverkan är liten på omgivande stadsbyggnadskaraktärer, främst präglad av 1800-talets stenstad och 1960-talets storskaliga lamellhus. För den småskaliga utkantsbebyggelsen sker påverkan i första hand på avstånd då enstaka byggnader på höjderna ovanför Ludvigsberg, kommer helt eller delvis skymmas från vissa vyer.

Ny bebyggelse vid bergskanten och på den tidigare öppna gårdsplanen innebär att historiska funktioner och rörelsemönster blir svårare att läsa och förstå, även om miljöns utbyggnadsskeden fortsatt kan uppfattas. Även överblickbarheten påverkas och förhållandet mellan Disponentvillan, den forna fabriksgården och industribebyggelsen blir mer svårast genom tillkommande volym på gården som från flera punkter bryter detta historiskt visuella samband. Tillkomst av bostäder och iordningställda gårdsytor med mer gestaltad karaktär tillför både en ny funktion och en ny kontext som vidare innebär en försvagning av den industriella prägeln. Rivning av rampens valvbågar ger negativa konsekvenser då ett karaktäristiskt inslag vid gårdsmiljön försvinner.

Nya tillskott på sjösidan kan ge en positiv effekt då miljön blir mer tillgänglig och kontakten med vattnet stärks. Utsiktstrappan/Silon placerad vid den tidigare verkstadsmiljön påverkar industrikaraktären till viss grad. Även den nya entrén i väster, "kiosken", medför negativa konsekvenser i begränsad omfattning, då den högresta västgaveln upplevs något mindre reslig. Tillbyggnaden är dock bättre anpassad till bryggeriarkitekturens karaktärsdrag än den befintliga tillbyggnad som föreslås rivas.

För befintliga byggnader bedöms invändiga och utvändiga ändringar för nya passager, trappor och entréer ge ringa påverkan på kulturhistoriska värden. Sammantaget bedöms de ändringar och nya tillägg i befintliga byggnader

som planförslaget medger, av framtaget underlag att döma, uppfylla krav på varsamhet PBL 8 kap 17 § och medför ingen förvanskning enligt PBL 8 kap 13 §.

Positiva konsekvenser bedöms uppstå sett till arkitektoniska värden genom nya tillskott med inspiration från områdets industriella karaktär. Bergshusens fasader mot Jaques Lamms plats bedöms dock sakna en detaljering som kan ge en god samverkan med befintliga byggnader.

Positiva effekter bedöms också kunna uppstå när kontakten med vattnet stärks och historiska kopplingar mellan Söders höjder och Söder Mälarstrand genom Ludvigsberg tydliggörs.

Planförslaget bedöms sammantaget medföra negativa konsekvenser men inte förvanska den kulturhistoriskt värdefulla helhetsmiljön, tillika värdekärnan inom riksintresset. Kravet på hänsyn och god helhetsverkan enligt PBL 2 kap. 6 § 1 bedöms kunna uppfyllas genom väl placerade volymer och ett formspråk som tar tydlig utgångspunkt i det befintliga.

Ludvigsberg med Münchenbryggeriet bedöms trots planerad bebyggelse och förändringar kvarstå som ett monument över Stockholms vattennära industrier och tidigare intensiva bryggeri- och verkstadsindustri.

7.3 Miljömål

Två av preciseringarna i det nationella miljömålet God bebyggd miljö är relevanta i utvärderingen av planförslaget.

Hållbar bebyggelsestruktur

En långsiktigt hållbar bebyggelsestruktur har utvecklats både vid nylokalisering av byggnader, anläggningar och verksamheter och vid användning, förvaltning och omvandling av befintlig bebyggelse samtidigt som byggnader är hållbart utformade.

Planförslaget bedöms vara i enlighet med målsättningen genom en väl anpassad placering av tillkommande byggnader i anslutning till befintliga byggnader och infrastruktur. Till största delen är det redan ianspråktagen mark som bebyggs.

Kulturvärden i bebyggd miljö

Det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer samt platser och landskap bevaras, används och utvecklas.

Planförslaget bedöms vara i enlighet med målsättningen genom att den kulturhistoriskt värdefulla f.d. industrimiljön utvecklas och därigenom nyttjas i högre grad samt tillgängliggörs i ökad utsträckning. Det blir dock en negativ påverkan på riksintresset för kulturmiljö Stockholms innerstad med Djurgården.

8 Fortsatt arbete och uppföljning

8.1 Rekommendationer för fortsatt arbete med att tillvarata kulturmiljövärden

Enligt 6 kapitel 11 § 5 punkten miljöbalken ska en miljökonsekvensbeskrivning innehålla uppgifter om de åtgärder som planeras för att förebygga, hindra, motverka eller avhjälpa betydande negativa miljöeffekter. Följande åtgärder har identifierats för att minska negativ påverkan på kulturmiljön i fortsatt arbete:

- För att den tillkommande bebyggelse som planen medger inte ska riskera att förvanska kulturmiljön eller skada riksintresset är det av stor vikt att de nya byggnaderna utformas och uppförs enligt de intentioner som redovisas i planbeskrivningens illustrationer. Utformningsbestämmelserna bör bearbetas så att de blir fler, och mer detaljerade. De bör täcka in viktiga byggnadsdelar som takmaterial och utförande av fönster. Bestämmelserna bör även säkerställa att tegelfasader får de egenskaper som illustreras. Det är också av stor vikt att inslag som Silon och Kiosken får den form och materialverkan som avses. Detaljerade utformningsbestämmelser bör införas för dessa. Tillkommande murar och trappor bör också regleras ifråga om material och teknik.
- Att till granskningen av planen utarbeta ett gestaltungsprogram/arkitekturprogram/kvalitetsprogram som kopplas till detaljplanen kan vara ett redskap för att öka sannolikheten att intentionerna i gestaltningen realiseras vid uppförandet av byggnader och anläggningar som trappor och murar.
- Pumpstationen är inte kulturhistoriskt klassificerad men har under planarbetet bedömts ha höga kulturvärden. Dess framtida existens och eventuellt skydd för kulturvärden bör utredas vidare.
- Inför byggskedet bör det utredas hur sprängningar och vibrationer kan påverka befintlig bebyggelse inom och i anslutning till planområdet. Vid

riskanalys och åtgärdsprogram bör särskild hänsyn tas till kulturhistoriskt värdefulla byggnader.

8.2 Uppföljning

Enligt 6 kapitel 11 § miljöbalken ska en miljökonsekvensbeskrivning innehålla en redogörelse för de åtgärder som planeras för uppföljning och övervakning av den betydande miljöpåverkan som genomförandet av planen eller programmet medför. Syftet med uppföljningen är också att visa på skillnader mellan bedömda och verkliga miljöeffekter samt eventuella behov av ytterligare åtgärder. I huvudsak ska uppföljningen i så stor utsträckning som möjligt inordnas i kommunernas ordinarie tillsynsverksamhet.

I det fortsatta planarbetet bör rekommendationerna i kap. 8.1 beaktas.

Uppföljning kan i senare skede ske genom granskning i bygglovskedet och då rekommenderas att antikvarisk expertis anlitas för bedömning innan genomförandet. I samband med ändringar av befintliga byggnader bör sakkunnig kontrollant av kulturvärden medverka före och under ändringsprocessen.

9 Underlag

Esencial AB, 2024. *Arkitekturbeskrivning, Münchenbryggeriet Ludvigsberg*
3. December 2024.

Stockholms stad, 2025. *Planbeskrivning Detaljplan för del av fastigheten
Ludvigsberg 3, Münchenbryggeriet i stadsdelen Södermalm, S-Dp 2021-
00703*. Samrådshandling, utkast 2025-03-14.

Tyréns Sverige AB, 2024. *Konsekvensanalys kulturmiljö, Ludvigsberg 3
Stockholm*. 2024-03-28.

White arkitekter, 2021. *Ludvigsberg 3, Münchenbryggeriet
Kulturmiljöutredning*, 2021-10-13, rev 2023-04-24.